

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2601/2014. számú ügyben**

Előadók: dr. Bene Beáta
dr. Bogárdi Dóra
dr. Kozicz Ágnes
dr. Lux Ágnes

Az eljárás megindítása

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) 29. cikke kiemelt feladatá teszi a gyermekek jogtudatosságának növelését, amikor előírja, hogy a gyermek oktatásának egyik célja, hogy tudatába vésődjenek az emberi jogok és alapvető szabadságok, valamint az ENSZ Alapokmányában elfogadott elvek tiszteletben tartása.

Magyarország által 2003-ban benyújtott, 2-3. időszakos országjelentés 2006-os értékelésekor az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) Gyermek Jogainak Bizottsága javasolta hazánk számára, hogy a tananyagba kötelező elemként kerüljön bele az emberi jogok oktatása, továbbá a gyermekek jogairól tájékoztató kampányok szervezése. Az ombudsman még 2008-ban, az OBH-2096/2008. számú jelentésében összefoglalóan azt állapította meg, hogy Magyarországon a gyermekek alapvető jogainak átfogó oktatását is magában foglaló képzések sem számukban, sem elérhetőségükben (főváros orientált) nem képesek eleget tenni azon kötelezettségnek, amelyet a Gyermekjogi Egyezmény ír elő.

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (Ajbt.) 1. § (2) bekezdésének értelmében az ombudsman tevékenysége során – különösen hivatalból indított vizsgálatok lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít többek között a gyermekek jogainak védelmére. A fentiekre figyelemmel az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján – a korábbi ombudsmani vizsgálat eredményeinek utánkövetése céljából is – hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam a gyermekek, ezen belül pedig *a fogyatékossgal élő és a különböző nemzetiségekhez tartozó gyermekek általános és speciális alapvető jogainak megismertetését* biztosító jogtudatosító tevékenység helyzetének monitorozására. Indokolt itt rámutatni, hogy a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény (a továbbiakban: CRPD Egyezmény) 8. cikk 1. pontja alapján a részes államok vállalták, hogy azonnali, hatékony és megfelelő intézkedéseket foganatosítanak a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos tudatosság társadalmi szinten történő növelése érdekében, valamint elősegítik a fogyatékossgal élők jogainak, méltóságának tiszteletét. A CRPD Egyezmény 8. cikk 2. pontja szerint az e célt szolgáló intézkedés a fogyatékossgal élő személyek jogait tiszteletben tartó magatartásforma tudatosításának támogatása az oktatás minden szintjén, ideértve az egészen kiskorú gyermekeket is, valamint a fogyatékossgal élő személyekkel és jogaikkal kapcsolatos tudatosság-növelő képzési programok előmozdítása.

Vizsgálatom eredményes lefolytatása érdekében tájékoztatást kértem az emberi erőforrások miniszterétől, a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ elnökétől, a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság elnökétől, az UNICEF Magyar Bizottsága elnökétől, továbbá *felsőoktatási intézmények* (Debreceni Egyetem, Eötvös József Főiskola, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Semmelweis Egyetem, Szegedi Tudományegyetem), valamint vidéki és fővárosi *nemzetiségi oktatást is folytató, valamint az ombudsman korábbi vizsgálati tapasztalatai alapján kiválasztott hátrányos helyzetű gyermekek oktatását végző általános és középiskolák* (Bp. VIII. Vörösmarty Mihály Gimnázium, Eötvös József Főiskola Gyakorló Általános Iskolája, Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium Pilisvörösvár, Nyírmihálydi Petőfi Sándor Általános Iskola) vezetőitől.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos alapelvek

- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” [Alaptörvény XVI. Cikk (1) bekezdés]
- a fogyatékkal élő személyek védelme: „*Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.*” [Alaptörvény XV. Cikk (5) bekezdés]
- a nemzetiségek jogainak védelme: „*A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.*” [Alaptörvény XXIX. Cikk (1) bekezdés]

Az alkalmazott jogszabályok

- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.)
- A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nft.)
- A Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény (Gyermekek jogi Egyezmény)
- A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakuk képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet (KKK)
- A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (NM rendelet)

A megállapított tényállás

1.1. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának közgazgatási államtitkára válaszában az alábbiakról tájékoztatót:

a) Az Nft. a tanárképzés osztatlan képzéssé alakításáról döntött, amely során a nemzeti alaptantervhez igazodóan a tanári kompetenciák és a tanári szakképzettségekhez kapcsolódó kimeneti tudás is a köznevelés igényeinek megfelelően, felsőoktatási szakértői munka keretében újrafogalmazódott. A tanárképzést és annak követelményeit felülvizsgálták, nagy hangsúlyt fektetve a szakmai kompetenciák megerősítésére.

A KKK értelmében a szakképzett tanár elkötelezett az alapvető demokratikus értékek, a nemzeti értékek és azonosságtudat iránt, nyitott a demokratikus gondolkodásra és magatartásra nevelés, valamint a környezettudatosság iránt. Az iskola világában tudatosan törekszik az értékek sokféleségének elfogadására, nyitott mások véleményének, értékeinek megismerésére, tiszteletben tartására, különös tekintettel az etnikumokra és nemzetiségekre. Törekszik a fiatalok világáról minél több ismeretet szerezni, tiszteli különbözőségeiket és jogaikat. A KKK értelmében az erkölcs- és etikatanár tájékozott a mai modern társadalom morális kérdései, a demokratikus alapértékek, az emberi jogok, a társadalmi egyenlőtlenségek, a környezetvédelem, a globalizáció, a kulturális különbségek körében.

A felsőoktatási intézményekben a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság az utólagos programakkreditáció során értékeli a képzési és kimeneti követelmények intézményi teljesülését a tanító, óvoda- és a gyógypedagógus képzés tekintetében. A pedagógusképzési terület alap- és mesterképzési szakjainak párhuzamos akkreditációs vizsgálatára 2012 októberében került sor.

Új elemként jelenik meg a szakképzettségek között a *felsőfokú ifjúságsegítő asszisztens szakképzettség*, amelynek elsajátítandó kompetenciái közé tartozik az asszisztens környezetében, mindennapos tevékenységében megjelenő emberi jogi vonatkozású kihívások felismerése, az emberi jogok képviselésére és védelmezésére való felkészültség.

b) *Az óvodai jogtudatosítás érdekében működő szabályozás* abból az alapvetésből indul ki, hogy a kisgyermekkorai megtapasztalások, élmények az egész életre kihatnak. Erre a megújult *Óvodai nevelés országos alapprogramja*¹ (továbbiakban: Alapprogram) is figyelemmel van az óvodai nevelés alapelveinek meghatározásakor. Az Alapprogram rendelkezései alapján a nemzetiségi, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekek neveléséhez külön irányelvekben kiadott elvárások is érvényesítendőek az óvodai nevelés folyamatában. Az Alapprogram az emberi személyiségből indul ki, abból a tényből, hogy az ember mással nem helyettesíthető, szellemi, erkölcsi és biológiai értelemben is egyedi személyiség és szociális lény egyszerre. A „Gyermekkép” meghatározásában azt is rögzíti, hogy az óvodai nevelés gyermekközpontú, befogadó, ennek megfelelően a gyermeki személyiség kibontakozásának elősegítésére kell törekedni, biztosítva minden gyermek számára, hogy egyformán magas színvonalú és szeretetteljes nevelésben részesüljön, és a meglévő hátrányai csökkenjenek, nem adható hely semmiféle előítélet kibontakozásának. Az „Óvodakép” meghatározásában rögzíti azt is, hogy az óvodai nevelés célja az, hogy elősegítse az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődését, a gyermeki személyiség kibontakozását, a hátrányok csökkenését, az életkori és egyéni sajátosságok, valamint az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével.

A jogtudatosítás az óvodában megnyilvánul az Alapprogram érzelmi, erkölcsi és közösségi neveléssel összefüggő elvárásaiban, így abban, hogy az óvoda egyszerre segítse a gyermek erkölcsi, szociális érzékenységének fejlődését, éntudatának alakulását, és engedjen teret önkifejező törekvéseinek; továbbá az óvoda nevelje a gyermeket annak elfogadására, megértésére, hogy az emberek különböznek egymástól. A szocializáció szempontjából meghatározó a közös élményeken alapuló tevékenységek gyakorlása, a gyermek erkölcsi tulajdonságainak (mint például: az együttérzés, a segítőkészség, az önzetlenség, a figyelmesség) és akaratának (ezen belül: önállóságának, önfegyelmének, kitartásának, feladattudatának, szabálytudatának), szokás- és normarendszerének megalapozása.

c) A 2013. szeptember 1-jétől hatályba lépett *új Nemzeti Alaptanterv*² (a továbbiakban: Nat) *biztosítja annak jogi kereteit, hogy a kerettantervekben és a helyi tantervekben megjelenhessen az alapjogokat, emberi jogokat, gyermeki jogokat tiszteletben tartó szociális és állampolgári kompetenciák fejlesztése.* A Nat. alapján a társadalmi részvétellel kapcsolatos ismeretek között megjelenik a nemek közötti egyenlőséggel, a megkülönböztetésmentességgel kapcsolatos alapvető koncepciók ismerete. A Nat. ugyancsak rögzíti, azoknak a pozitív attitűdöknek a közvetítését, amelyek az emberi jogok teljes körű tiszteletén alapulnak, ideértve az egyenlőség és a demokrácia tiszteletét, a részvétel iránti nyitottságot a demokratikus döntéshozatal valamennyi szintjén, valamint a felelősségérzetnek és a közösségi összetartást megalapozó közös értékek elfogadásának és tiszteletben tartásának a nyilvánítását.

Az *„Ember és társadalom”* műveltségterület legfontosabb általános fejlesztési feladatai között szintén megjelenik többek között a személyiségi és emberi jogok tiszteletére, az erkölcsi értékekre nevelés; a társadalmi igazságosság, méltányosság és szolidaritás értékének tudatosítása; a társadalmi, gazdasági problémák iránti érzékenység megteremtése; az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek és készségek fejlesztése.

A *„Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek”* között megtalálhatók az emberi alapjogok, esélyegyenlőség területét érintő tudástartalmak. E műveltségterületen belül jelenik meg a gyermekek jogai, diákjogok témakör, mint kötelezően átadandó ismeretanyag az 5-8. évfolyamos tanulók számára.

¹ 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet

² 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet

Az iskola a Nat. alapján az Nkt. 5. § (1) bekezdés b)-d) pontjaiban meghatározott pedagógiai szakaszokra, iskolatípusra, továbbá az egyes sajátos köznevelési célok teljesítéséhez kerettantervet alkalmaz.

A kerettantervben az „Ember és társadalom” műveltségterületen belül a társadalmi és állampolgári ismeretek témakörei a társadalmi gyakorlatra összpontosító szocializációs célú tartalmi egységek, amelyek komplex módon reagálnak a diákokat közvetlenül érintő társadalmi jelenségekre. Olyan tudományterületekre épül, mint a szociológia, a szociálpszichológia, a politológia, a jogtudomány, a közgazdaságtan és a média tudománya.

A kerettanterv rögzíti, hogy az alapvető emberi jogok, a gyermekek jogai és a diákjogok témakörhöz kapcsolódó fejlesztési cél a társadalmi szabályok értelmezése, a közös és az eltérő vonások felismertetése. A fejlesztési feladatok az ismeretszerzés és tanulás, a kritikai gondolkodás és az ismeretekről történő kommunikáció köre szerveződnek, pl. társadalmi egyenlőtlenségek és egyenlőségek azonosítása történelmi példák alapján, jogok és kötelezettségek egymáshoz kapcsolása a közösségi életben, érvelés valamilyen diákjog érvényesítésének szükségessége mellett. Ugyancsak e műveltségterület részét képezik a demokratikus viszonyokról, ezen belül a nemzetiségekről és jogaikról történő ismeretek átadása. A kerettanterv előírja a magyarországi nemzetiségekkel, különös tekintettel a roma népesség helyzetével kapcsolatos, illetve a demokratikus jogállamról, a jogi intézményrendszerrel szóló ismeretek átadását.

A *nemzetiségi jogok* részét képezik továbbá a nemzetiség óvodai nevelésének irányelve és a nemzetiség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 17/2013. (III. 1.) EMMI rendelet által előírt nevelési-oktatási feladatoknak. A nemzetiségi népismereten belül olyan témák feldolgozására kerül sor, mint a nemzetiségi és állampolgári jogok, a nemzetiségek jogai, a hazai és nemzetközi jogrendszer, a nemzetiségek intézményrendszere.

A Nat. egyik fő fejlesztési területe, nevelési célja a felelősségvállalás másokért, az önkéntesség. A Nat. ösztönzi a személyiség fejlesztését, kibontakozását segítő nevelést-oktatást. Célul tűzi ki a hátrányos helyzetű vagy fogyatékossgal élő személyek iránti szociális érzékenység, segítő magatartás kialakítását a tanulóknál úgy, hogy saját élményű tanuláson keresztül ismerik meg ezeknek a csoportoknak a sajátos igényeit, élethelyzetét. A segítő magatartás számos olyan képességet igényel és fejleszt is egyúttal (együttérzés, együttműködés, problémamegoldás, önkéntes feladatvállalás és megvalósítás), amelyek gyakorlása elengedhetetlen a tudatos, felelős állampolgári léthez. A *fogyatékossgal* a Nat.-ban az „Ember és társadalom”, az „Ember és természet”, az „Informatika” és az „Életvitel és gyakorlat” műveltségi területek esetében jelenik meg. Az ismeretek átadása olyan területeket érint, mint a fogyatékossgal élő emberek megismerése, elfogadása, segítése, a fogyatékossgal élő személyekkel folytatott és a fogyatékossgal élő személyek közötti kommunikációt biztosító eszközök megismerése. Az emberi jogokkal kapcsolatos ismeretek átadásának várt eredménye többek közt, hogy a tanulók képesek legyenek példák segítségével bemutatni és értelmezni az alapvető emberi, gyermek- és diákjogokat, valamint a társadalmi szolidaritás különböző formáit, tudják értelmezni az állampolgári jogok és köteleységek egymáshoz való viszonyát. Képesek legyenek a társadalmi kirekesztés azonosítására, megítélésére, képesek legyenek annak felismerésére, hogy a modern nemzetállamokat különböző kultúrájú, vallású, szokású, életmódú népek, nemzetiségek együttesen alkotják. A pedagógusok számára a vonatkozó ismeretek elsajátításához a „Gyermekjogi alapismeretek” akkreditált továbbképzés áll rendelkezésre, illetve jelenleg is áll akkreditálás alatt iskolai jogtudatosság fejlesztését szolgáló továbbképzés.

d) *A gyermekjóléti alap- és gyermekvédelmi szakellátásban dolgozó szakemberek képesítési előírásait* a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet szabályozza, amely felsőfokú végzettség meglétét írja elő valamennyi vezetői beosztásban és a nevesített szakmai munkakörök egy részében.

Az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program (OSAP) 2013. évre vonatkozó előzetes adatai szerint a gyermekvédelmi szakellátás intézményrendszerében (területi gyermekvédelmi szakszolgálatok, gyermek- és lakásotthonok, nevelőszülői hálózatok) december 31-én összesen 6640 főt foglalkoztattak szakmai munkakörben (ide nem értve a hagyományos nevelőszülőket). Közülük a képesítési előírások tükrében 3641 fő rendelkezett felsőfokú, 2999 fő pedig középfokú végzettséggel, illetve iskolarendszeren kívüli Országos Képzési Jegyzékben (a továbbiakban: OKJ) akkreditált szakképzettséggel.

A gyermekvédelmi szakellátásban középfokú végzettséggel, illetve OKJ szakképzettséggel a következő munkakörök tölthetők be: gyermekgondozó, gyermekvédelmi ügyintéző, gyermekvédelmi asszisztens, gyermekfelügyelő, kisgyermeknevelő, nevelőszülő. E munkakörök betöltéséhez az NM rendelet 2. melléklete a következő képesítések valamelyikének meglétét rendeli: dajka, óvodai dajka, házi időszakos gyermekgondozó, csecsemő- és gyermekgondozó, kisgyermekgondozó, -nevelő, gyermek- és ifjúsági felügyelő, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző, szociális asszisztens, gyermekotthoni asszisztens, gyógypedagógiai asszisztens, pedagógiai asszisztens, mentálhigiénés asszisztens, nevelőszülő.

A felsorolt képesítések hivatalos szakképzési kerettantervében a gyermeki jogokkal kapcsolatos ismeretátadás a következők szerint jelenik meg:

- *Szociális asszisztens*: a „Jogi és családjogi alapismeretek” c. – osztályfoktól függően 18-22 órában oktatott – tantárgy keretében külön témakör a „Gyermeki és szülői jogok, kötelességek,” ezenkívül a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) is a képzés része;
- *Kisgyermekgondozó, -nevelő, gyermekotthoni asszisztens*: a „Gyermekvédelmi ismeretek” c. tantárgy részeként 5 órában; „A gyermekvédelem története” 11 órában; „A gyermekvédelem mai rendszere” témakörön belül ismertetik a Gyvt.-vel és a gyermeki jogokkal összefüggő tartalmat;
- *Szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi ügyintéző*: „A gyermekek védelméről szóló törvény alapvető szabályai, alapelvei” c. témakör, melynek keretében a képzésben résztvevők a Gyvt.-ben rögzített gyermeki jogokról is ismeretet szereznek;
- *Pedagógiai asszisztens, gyógypedagógiai asszisztens*: valamennyi képzésben elvárt kompetencia a „Közoktatási és gyermekvédelmi jogszabályok” és a „Gyermekvédelmi, családjogi, közoktatási, foglalkoztatási, szociálpolitikai fogalmak” c. ismeretanyag;
- *Nevelőszülő*: a szakmai és vizsgakövetelmények szerint „képes a gyermek védelmében elfogadott szabályok alkalmazására. (...) a gyermeki és szülői jogok és kötelességek értelmezésére.”;
- *Kisgyermekgondozó, -nevelő*: a szakmai és vizsgakövetelmények szerint „képes értelmezni a szakterületi ellátáshoz kapcsolódó jogszabályokat és a szakirodalmat.”;
- *Dajka, óvodai dajka, házi időszakos gyermekgondozó, gyermek- és ifjúsági felügyelő, mentálhigiénés asszisztens*: a kerettantervben, valamint a szakmai és vizsgakövetelményekben a gyermeki jogokkal kapcsolatos, illetve jogszabály-ismereti jellegű képzési elem nem azonosítható.

A Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézetnél (a továbbiakban: NCSSZI) működő TÁMOP projekt keretében összesen 18.545 fő a személyes gondoskodást végző személyek továbbképzéséről és a szociális szakvizsgáról szóló 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet szerinti továbbképzési kötelezettség hatálya alá tartozó szakember akkreditált továbbképzése, valamint a nevelőszülők OKJ-s akkreditált képzése valósul meg 86 különböző képzés, továbbképzés formájában. Ebből 36 képzésnek része a gyermeki jogok, fogyatékossággal élő személyek jogai, nemzetiségi jogok, egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség területéhez közvetlenül kapcsolódó ismeretátadás.

Az NCSSZI saját képzései megszervezésének és a továbbképzésre kötelezett szakemberek nyilvántartásának feladatain túl ellátja a külső szervezet által létrehozott és megszervezett 9/2000. (VIII. 4.) SzCsM rendelet szerinti továbbképzési rendszerbe illeszkedő képzések akkreditációját is. Ezek közül 154 képzés tematikájába illeszkedik a gyermeki jogok, fogyatékossgal élő személyek jogai, nemzetiségi jogok, egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség területéhez közvetlenül kapcsolódó ismeretátadás. Ezen képzéseken összesen legalább 3909 fő vesz, vett részt érvényességi időszakuk során.

Az *Országos Betegjogi Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ* (a továbbiakban: OBDK) a TÁMOP kiemelt projekt keretében indított *ingyenes gyermekjogi képviselő képzést* 60 órában, a már korábban gyermekjogi képviselői képzésben részt vettek számára, és 120 órában a teljes képzésben részt venni kívánóknak. A képzésből mintegy 60 óra a gyermeki jogok, fogyatékossgal élő személyek jogai, nemzetiségi jogok, egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség területéhez közvetlenül kapcsolódó óraszám, ezen belül a gyermeki jogok területéhez kapcsolódó óraszám 14 óra, az egyenlő bánásmód, esélyegyenlőség területéhez kapcsolódó óraszám 2 óra, a fogyatékossgal élő személyek jogai 5 óra. A képzés a fentiekén túl kiterjedt a gyermekekre vonatkozó kriminológiai ismeretekre, valamint jelnyelvi és nemzetközi családjogi ismeretekre is.

A 120 órás képzésre 43 fő jelentkezett. 40 fő kezdte meg és 39 fő fejezte be sikeresen a képzést. A 60 órás képzésre 52 fő jelentkezett és 44 fő végezte el a képzést sikeresen. A képzésre elsősorban a gyermekvédelmi szakellátás területéről jelentkeztek a hallgatók, így nagyszámban vettek részt a képzésben a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok szakértői bizottsági tagjai, gyermekvédelmi gyámok, elhelyezési ügyintézők, továbbá a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság fővárosi és területi kirendeltségeinek kollégái, gyermekjóléti szolgálatok családgondozói, gyámhivatali ügyintézők, de voltak a hallgatók között védőnők és pedagógusok is.

e) *A jogtudatosság fejlesztésére, a jogok megismertetésére* a köznevelési terület elsősorban az *iskolarendszerű oktatás keretein belül* törekszik. *Kampány-jellegű* intézkedések az alábbi területeken zajlanak:

Az igazságügyi tárca támogatásával működik a www.jogosakerdes.hu című honlap, amelynek célja, hogy a kisgyermekek számára érthető és játékos formában közvetítse azokat az alapinformációkat, amelyek megkönnyítik számukra a jog világában való eligazodást.

„Az Internet nem felejt!” című program 2014 januárjában indult, amely a www.azinternetnemfelejt.hu honlapon hívja fel a figyelmet a közösségi oldalakon megosztott információk, adatok, képek veszélyeire, valamint a hozzá kapcsolódó előadásorozatból megtudhatják a fiatalok, hogyan előzhetik meg, hogy áldozattá váljanak, milyen veszélyek leselkednek rájuk, hogyan tudnak másokon segíteni, és miért fontos az, hogy vigyázzanak a személyes adataikra. Az igazságügyi tárca még 2012-ben indított gyermekbarát igazságszolgáltatással foglalkozó hivatalos oldala a www.gyermekbarat.kormany.hu címen érhető el. A honlap az itt elhelyezett információkkal elsősorban a felnőttekhez szól a szülőket és más érdeklődőket tájékoztatja a gyermekek jogairól, a programhoz kapcsolódó aktualitásokról, fontosabb információkról, jogi lehetőségekről, továbbá biztosítja, hogy a honlap látogatója kérdésekkel közvetlenül a minisztérium munkáját segítő szakértőkhöz – jogászok, pszichológusok, szociális munkások – forduljon.

Az Országos Bírósági Hivatal (OBH) az átlátható, nyitott igazságszolgáltatás jegyében indított előadásorozatot a középiskolákban „Nyitott Bíróság” címmel. A kezdeményezés mottója: „Attól félsz, amit nem ismersz”. A hivatal által elindított program keretében a középiskolások osztályfőnöki órákon kapnak tájékoztatást a legalapvetőbb jogi ismeretekről.

Az előbbieken mellett az EMMI felügyelete alá tartozó OBDK a gyermeki jogok tekintetében elkészített egy gyermekjogi tájékoztató kiadványt a szakellátásban élő gyermekek számára, valamint minden évben valamilyen kiemelt, gyermekjogi témában szólítja meg a gyermekvédelmi szakellátásban élőket.

2013-ban rajzpályázat keretében tájékozódtak a gyermekek gyermekjogi ismereteiről. 2014-ben kiemelt téma a kapcsolattartáshoz való jog. A gyermek- és ellátottjogi képviselők tevékenységén túl valamennyi megvalósított pályázat, kampány a legszélesebb médianyilvánosságot kapta.

1.2. *A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (KLIK) elnöke* a gyermeki jogok oktatásban történő érvényesülésének vizsgálatát két vonulatban tartotta indokoltnak, egyrészt a gyermeket, tanulót ért fizikai, lelki bántalmazás, veszélyeztetés, megfélemlítés, embertelen, megalázó bánásmód miatt szükségessé váló beavatkozás, másrészt a nevelés-oktatás során a *jogtudatosság kialakítása* érdekében kifejtett tevékenység kérdésében.

A *bántalmazás és veszélyeztetés kezelésére* több szintű intézményhálózatot biztosít a magyar jogrendszer, amelyek működése részben egymásra épül. A hatékonyság, és időnként a gyors reagálást akadályozó hatásköri átfedések, a visszacsatolás helyenként tetten érhető hiánya külön megbeszéléseket, egyeztetéseket igényelne a gyermekvédelem résztvevőitől, beleértve a köznevelési intézmények felelőseit is.

A *jogtudatosság szerinti témák* a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet 1.2. Kerettantervek és a helyi szintű szabályozás című fejezetében jelennek meg. A tananyagfejlesztés elkészítése az EMMI háttérintézményének, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (a továbbiakban: OFI) hatáskörébe tartozik. Fenntartóként az a véleménye, hogy a pedagógus a tanuló iskolába lépésének első pillanatától kezdve egész személyiségével kell, hogy a gyermeki jogok érvényesülését segítse, és a tanuló életkorához igazodóan fejlessze a jogtudatosság kialakítását. Meglátása, hogy ezt valamennyi tantárgyba be lehet építeni. *A kerettantervek kiadásáról és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet* (a továbbiakban: Kerettanterv) alapján elsősorban a történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek tantárgy keretében oktatják a tanulókat a jogismeretre, a jogtudatos magatartás elsajátításra.

A NAT-ban rögzített kompetenciák közül az általános iskola 1-4. évfolyamán a nemzetiségi jogok megismertetése a szociális és állampolgári kompetencia-fejlesztési területhez tartozik. Az életkori sajátosságoknak megfelelően természetesen mindez a kisiskolásra jellemző tevékenységformákon keresztül, indirekt formában történik. Az ismeretek elsajátítására tantárgyi keretet a magyar nyelv és irodalom biztosít, elsősorban meséken, verseken keresztül. Ennek a kompetenciának a fejlesztése azt a célt szolgálja, hogy az alsó tagozatos gyermek legyen nyitott társai megismerésére, igyekezzen megérteni őket. fogadja el a közösségben való normaalapú viselkedés szabályait.

Az alapfokú oktatás felső tagozatán a NAT-ban mind a hazafias nevelés, mind az állampolgárságra, demokráciára nevelés fejlesztési területében található nevelési célok, amelyek a nemzetiségi jogok megismertetésének az 5-8. osztályos tanulók életkori sajátosságaihoz mérten történő megismertetésére irányulnak. Célként fogalmazódik meg, hogy a tanulók tudják milyen nemzetiségek élnek hazánkban, ismerkedjenek meg egy-egy nemzetiség kultúrájával. Ismerkedjenek meg az alapvető jogokkal, kötelezettségekkel, és a jogok érvényesítésének lehetőségeivel. Ehhez tantárgyi keretet nyújtanak a következő tantárgyak:

- irodalom (hazai nemzetiségek meséi, a régió, a lakóhely jelene és hagyományai),
- magyar nyelvtan (a magyarországi nemzetiségek nyelvhasználata),
- történelem (kisebbség, többség, nemzetiség fogalmak mind a négy évfolyamon, egyre bővülő tartalommal, külön témaként jelenik meg a magyarországi nemzetiségek, illetve a roma népesség helyzete).
- hon-és népismeret (hazánk nemzetiségei),
- ének-zene (nemzetiségeink zenei hagyományai)
- dráma és tánc, tánc- és mozgás, vizuális kultúra (néprajzi tájegységek, nemzetiségek).

A gimnáziumokban és szakközépiskolákban a nemzeti öntudat, hazafias nevelés, feladatai között megjelenő cél, hogy a tanuló tisztelje a különböző népek és kultúrák hagyományait, az erkölcsi nevelés feladatai között elérendő feladatként jelenik meg az etikai elvek, a normák és a törvények kapcsolódásának megértése. A fejlesztési feladatokban megfogalmazott célok, illetve a kompetenciák elérését tantárgyak sora segíti:

- magyar nyelv és irodalom (a hazánkban élő nemzetiségek nyelvhasználata).
- történelemből kiemelt cél annak érzékeltetése, hogy a magyar nemzet történelme sokféle egyéb nemzetiség és etnikum együttműködésének az eredménye is. Nyitott, elfogadó gondolkodást kell kialakítani az eltérő kultúrák vonatkozásában a nemzetiségek történelmének áttekintésével – beleértve a határon túli magyarság és a hazai nemzeti múltját és jelenét is –, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre.
- társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek (a nemzetiség fogalma, roma közösség Magyarországon)
- dráma és tánc, tánc- és mozgás, illetve ének zene az általános iskolai tananyagtartalom kibővítése a nemzetiségek témakörben.

Szakiskolákban is elvárt cél, hogy a tanulók tiszteljék a különböző népek és kultúrák hagyományait. A nemzetiségek jogainak megismertetésének eszköze több közismereti tantárgy: kommunikáció-magyar nyelv és irodalom, társadalomismeret, osztályközösség-építés.

Az Nkt. értelmében, valamennyi iskolában létre kellett hozni a diákönkormányzatokat, amelyek számos esetben véleményezési jogot gyakorolnak. Ilyen kérdés pl. az intézmény átszervezése, megszüntetése, fenntartói jogának átadása, az intézményvezető pályázatának véleményezése. Az elnök jelezte, hogy 2013. január elsejétől számtalan, fenti témájú dokumentumot vizsgált, és valamennyiben megtalálható volt a diákönkormányzatok véleménye, ezért úgy látja, hogy ebben a vonatkozásban megvalósul a gyermeki jogok érvényesülése.

Az EMMI Köznevelésért Felelős Államtitkársága 2014. november 21-23. között rendezi meg az Országos Diákszemélyesítést, Székesfehérváron. A Diákszemélyesítés fő témái: tanulási tapasztalatok és lehetőségek, diákönkormányzatok működési tapasztalatai, jogainak érvényesülése, intézményi szinten megjelenő, de ezt meghaladó jelentőségű kérdések.

A pedagógiai szakmai szolgáltatók (a továbbiakban: szakmai szolgáltatók) munkatervéből egyértelműen kiderül, hogy a működő szakmai szolgáltatók milyen továbbképzéseket szerveztek, szerveznek az év során a pedagógusoknak. Az EMMI háttérintézményei közötti feladatmegosztás az ágazatban tevékenykedő valamennyi szervezetre feladatot ró a gyermeki jogok és a jogtudatosítás oktatásban betöltött szerepe vonatkozásában. A fogyatékoság elfogadtatásának segítségére *jó gyakorlatként* említette, hogy a Budapest X. Tankerülete illetékességi területén található iskolák csaknem tizenöt éve egész tanévre kiterjedően valamennyi iskola bevonásával Tolerancia programot szerveznek, amelynek keretében havonta találkoznak a fogyatékosággal élő és az egészséges tanulók. A tanév elején megnyitó, a tanév végén záró program foglalja keretbe az intézményközi együttműködést. A pályázatok kiírása és megvalósítása során egyaránt kiemelt figyelmet kap esélyegyenlőség biztosítása a gyermekjogok vonatkozásában.

A TÁMOP „Köznevelés az iskolában” c. kiemelt projekt Partnerség és Hálózatosodás modul által lefolytatott pilotok közül a 2013/2014-es tanév folyamán egy esélyegyenlőségi témájú volt. Ez 2014. április 1-jétől 2014. június 30-ig zajlott és több programelemből állt össze, amelyek témái a sajátos nevelési igényű (a továbbiakban: SNI) tanulók társadalomba történő beilleszkedése, az esélyegyenlőségük biztosítása a szakképzés területén, a másság elfogadása voltak. A TÁMOP projekt keretében 2014. március 7-én tartottak esélyegyenlőségi tájékoztatót a Fejlesztési és Projektigazgatóság munkatársai részére, illetve esélyegyenlőségi feladatokért felelős munkatársat alkalmaznak a projektben.

A tanéven túl megvalósuló Erzsébet táborokban lesz gyermekjogi tematikájú program, továbbá a most induló „Hátrányos helyzetű gyermekek önkéntes részvételének ösztönzése a komplex iskolai testmozgásprogramok szervezésében” c. kiemelt TÁMOP projekt pedig esélyegyenlőségi tematikájú lesz. Az elnök válaszában összegző véleményében úgy látja, hogy a jogtudatosságra nevelés területén van még tennivaló, amely a KLIK jövőbeni feladatának tekintendő.

1.3. *A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) elnöke az alábbiakról tájékoztatott válaszában:*

Az Nft. 110. § (3) bekezdés b) pontjában felhatalmazást kapott a miniszter, hogy rendeletben szabályozza a felsőoktatási szakképzés, az alapképzés és a mesterképzés képzési és kimeneti követelményeit. Az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről a 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet, a 2012-ben bevezetett felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiről a 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet rendelkezik. A közigazgatási, rendészeti, és katonai képzési terület alap- és mesterszakjainak szabályozása a közigazgatási és igazságügyi miniszter hatásköre (30/2014. KIM rendelet). 2013-tól a tanárképzés osztatlan szakként hirdethető meg, az új típusú képzések szabályozását a 8/2013. EMMI rendelet tartalmazza, a folyamatban lévő képzésekre tekintettel ugyanakkor a 15/2006. (IV. 3) OM rendelet tanárképzésre vonatkozó részei is hatályban vannak. A fenti jogszabályok alapján országosan 30 féle felsőoktatási szakképzési szak, 138 féle alapképzési szak, 200-nál is több mesterképzési, és mintegy 70 tanárszak, mindösszesen tehát majdnem 500 féle szak működhet. (Ez nem tartalmazza a hittudományi és a közös képzések szakjait).

Ahhoz, hogy a feltett kérdésre,³ amely szerint *teljesült-e az az ajánlás, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek képzésében kimeneti követelmény legyen a gyermeki jogok átfogó oktatása*, a több száz szak közül azonosítani kellene azokat, amelyek gyermekekkel való foglalkozást jelentő szakképzettséghez vezetnek. Nyilvánvalóan ilyenek a tanárszakok, a pedagógus képzési terület szakjai, ugyanakkor ide tartozhatnak a jogi, közigazgatási, társadalomtudományi (szociális), művészeti képzési területek egyes szakjai is. Tekintettel arra, hogy a 2008-as ajánlás óta lényeges változás csak a tanárképzés szakjainak szabályozásában történt, talán elegendő válaszul az említett 8/2013. EMMI rendeletből, a tanári felkészítés általános követelményeit vizsgálni. Álláspontja szerint a megszerezhető tudás, készségek és képességek nem tartalmazzák ugyan a gyermeki jogok fogalmát, a tanárok ez irányú érzékenyítése azonban mindenképp kiolvasható az alábbi szövegből. *„A végzett/szakképzett tanár alapvető pszichológiai, pedagógiai és szociológiai tudással rendelkezik a személyiség sajátosságaira és fejlődésére vonatkozó nézetekről, a szocializációról és a perszonalizációról, a hátrányos helyzetű tanulókról, a személyiségfejlődés zavarairól, a magatartásproblémák okairól, a gyermeknevelés, a tehetséggondozás és az egészségfejlesztés módszereiről.”* [...] *„Képes a tehetséges, a nehézségekkel küzdő vagy a sajátos nevelési igényű, valamint a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a tantárgyában különleges bánásmódot igénylő tanulókat felismerni, hatékonyan nevelni, oktatni, számukra differenciált bánásmódot nyújtani.”* ... *„A szakképzett tanár elkötelezett az alapvető demokratikus értékek iránt, szociális érzékenység, segítőkészség jellemzi. Előítéletektől mentesen végzi tanári munkáját, igyekszik az inklúzió szemléletét magáévá tenni. Elkötelezett a nemzeti értékek és azonosságtudat iránt, nyitott a demokratikus gondolkodásra és magatartásra nevelés, valamint a környezettudatosság iránt. Az iskola világában tudatosan törekszik az értékek sokféleségének elfogadására, nyitott mások véleményének, értékeinek megismerésére, tiszteletben tartására, különös tekintettel az etnikumokra és nemzetiségekre.*

³ Hogyan teljesült az OBH-2096/2008. számú jelentésben tett ajánlás, miszerint „az oktatási és kulturális miniszter – tekintettel a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 153.§ (2) bekezdés 2.) pontjára – gondoskodjon arról, hogy valamennyi a gyermekekkel dolgozó szakember képzésében képzési és kimeneti követelmény legyen a gyermeki jogok átfogó oktatása, a gyermeki jogok átfogó ismerete?”

Belátja, hogy a konfliktusok is a közösségi élethez tartozhatnak. Törekszik a fiatalok világáról minél több ismeretet szerezni, tiszteli különbözőségeiket és jogaikat. Folyamatosan együttműködik a szülőkkel.”

Egyes konkrét tanári szakképzettségek esetében (pl. történelemtanár, etikatanár, nemzetiségi nyelv tanára) az emberi, nemzetiségi jogok tisztelete vagy ismerete konkrétan is megjelenik. Az egészségügyi tanár szakterületi ismeretei között szerepel a köznevelés, szakképzés, felnőttképzés jogi szabályai, családjog, gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló jog, esélyegyenlőség joga is. A romológia tanár *„ismeri a cigányság kulturális értékeit, felkészült azok bemutatására, közvetítésére. Ismeretei birtokában képes a helyi és nemzetiségi önkormányzatok, azok intézményei, valamint a népjóléti, gyermekvédelmi, politikai és civil szervezetek cigánysággal kapcsolatos feladatainak ellátására.”* A család- és gyermekvédő tanár szakterületi ismeretei között szerepel a *„család- és gyermekvédelem jogi háttere, alapvető jogi ismeretek, a gyermekvédelem jogi szabályozása. A gyermekvédelmi szakellátás rendszere, és kapcsolata a közoktatási intézményekkel.”* Ez a szak azonban az új típusú tanárképzések bevezetésével 2017-től mesterfokozatot adó képzés helyett szakirányú továbbképzésként folyhat tovább.

A képzési és kimeneti követelményeket tartalmazó jogi szabályozás vizsgálata mellett ugyanakkor felmerülhet az egyes képzések konkrét tematikájának vizsgálata is, vagyis az, hogy az intézmények hogyan ültetik át a jogszabályi elvárásokat a mindennapi gyakorlatba, milyen konkrét ismeretanyagot adnak át a hallgatóknak ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

A MAB feladatai közé tartozik egyrészt, hogy a létesítendő szakok tervezett képzési és kimeneti követelményeit véleményezze, másrészt, hogy az új képzések indításakor vizsgálja a szakok tantervét és a tantárgyleírásokat. A közelmúltban volt arra példa, hogy a MAB egy szaklétesítési kérelemről nem támogató szakvéleményt adott, és az indoklás egyik pontja éppen az volt, hogy a kisebbségvédelem kérdésköre nem jelent meg a tervezet szakképzési és kimeneti követelményeiben.

A szakindítások során a MAB azt értékeli, hogy a fentebb említett képzési és kimeneti követelmények előírásainak megfelelően van-e összeállítva a tanterv, azaz, hogy szerepel-e benne minden releváns és elvárt ismeretkör, valamint, hogy az egyes tantárgyak segítik-e a megjelölt kompetenciák elérését. Ennek során külön nem vizsgálja az említett csoportok jogainak oktatását, de a követelményeknek való nem megfelelés eredményeként a szakvélemények egyes esetekben utalnak erre. 2012-ben például egy szociálpedagógiai mesterszak indításának elutasító szakvéleményében az indoklás kifejezetten tartalmaz a témába vágó szakmai érveket: *„Csak egy-két csoport problémáira korlátozódik (cigányság és sajátos nevelési igényűek) a sajátos szükségletű csoportok, szociális kisebbségek szociológiai ismérvei, a szociálpedagógiai beavatkozás lehetőségei; hiányoznak a bűnmegelőzési kompetenciák fejlesztésének lehetőségei és a kisebbségekkel, migránsokkal való foglalkozások speciális módszertani repertoárja. (...) Nincs utalás például arra, hogy a felsorolt tárgyak segítenék az emberi, gyermeki jogokra alapozott tevékenységet.”* Egy másik esetben a gyermekjogok tárgyat oktató szakmai tapasztalatának és minőségének hiánya szerepel elutasító okként egy szociálpedagógiai mesterszak nem támogató véleményben. 2010-ben egy csecsemő és kisgyermeknevelő szak indításának véleményezésében a jogi alapismeretek és a gyermekvédelem intézményrendszere témakörökhöz kapcsolódó szakirodalom aktualizálását javasolta a MAB.

1.4. Felsőoktatási intézmények

a) Az *Eötvös József Főiskola* rektorának tájékoztatása szerint a főiskola neveléstudományi képzési területen tanító, óvodapedagógus és csecsemő- és kisgyermeknevelő szakos pedagógusok, szakemberek képzését végzi. Ezekben a szakokon hangsúlyos szerepet kapnak a gyermekvédelemre, gyermeki jogokra, a fogyatékossággal élők jogaira és a nemzetiségi jogokra vonatkozó ismeretek.

Ezen ismeretek átadása és alkalmazásuk többféle módon jelenik meg a képzési tartalmakban: önálló tantárgyként, illetve kapcsolódó szakmai tantárgyakba integrálódva, az óvodai, iskolai gyakorlatban szerzett tapasztalatként, napi kommunikáció során, valamint közéleti kapcsolatokban.

A gyermekjogokkal, gyermekvédelemmel, fogyatékossgal élők jogaival az alábbi tantárgyak keretében foglalkoznak. *Tanító alapszakon* családjogi és gyermekvédelmi alapismeretek, differenciáló pedagógia, integrált nevelést igénylő csoportok, pedagógiai diagnosztika, integráció elmélete és gyakorlata, tanulók hatékony megismerése, gyermekbántalmazás felismerése, megelőzése, kezelése. *Óvodapedagógus alapszakon* családjogi és gyermekvédelmi alapismeretek, differenciáló pedagógia, alternatív pedagógia, integrált nevelést igénylő csoportok, a korai fejlesztés elmélete és gyakorlata, a gyermekek hatékony megismerése, pedagógiai diagnosztika, integráció elmélete és gyakorlata. *Csecsemő- és kisgyermeknevelő alapszakon* általános pedagógiai és gyógypedagógiai alapismeretek, csecsemő és kisgyermekkor pedagógiája és családpedagógiai alapismeretek, differenciálás pedagógiája, szociálpolitikai és gyermekvédelmi alapismeretek, gyermeki személyiség megismerése, korai fejlesztés. *Csecsemő- és kisgyermeknevelő felsőoktatási szakképzésen* csecsemő- és kisgyermekkor pedagógiája, szociológiai alapismeretek, családszociológia, gyermekvédelmi alapismeretek, integráció, inklúzió az SNI gyermekek korai fejlesztésére, a gyermeki személyiség megismerése, multikulturális nevelés.

A kötelező tantárgyakon túl a tanító szakon 13, az óvodapedagógus szakon 20 kredit Integrált nevelést igénylő csoportok címmel kötelezően választható szakmai modulokban kapnak további differenciált szakmai ismereteket a témakör módszertanáról. A tantárgyak tematikája tartalmazza a családjogi és gyermekvédelmi ismereteket is.

A főiskola a képzéseibe tartozó tantárgyak sorában hangsúlyosan szerepelteti az SNI témával foglalkozó ismereteket feldolgozó kurzusokat, a Pedagógiai és Pszichológiai Szakcsoport olyan szakmai kapcsolatrendszer működtet, amely közvetlen, kooperatív-interaktív kapcsolatot biztosít az elméleti és gyakorlati szakemberek, valamint a hallgatók között. A kapcsolatrendszer hatékony működtetése révén a hallgatóknak lehetőségük nyílt az adott téma kapcsán érintett gyermekekkel és fiatalokkal való találkozásra, a velük való beszélgetésre, valamint a szakemberek közreműködésével folytatott demonstrációs foglalkozásba, speciális terápiás eljárásokba (pl. hippoterápia) is betekintést kaptak.

Nemzetiségek jogaival kapcsolatosan hangsúlyozta, hogy a főiskola többnemzetiségű térségben helyezkedik el, ahol a hallgatók természetes módon élik meg a különböző nyelvi és kulturális kötődésű lakosság, hallgatók, képzések jelenlétét. A tanító és az óvodapedagógus szakokon belül a főiskola képzési kínálatában német, horvát és cigány nemzetiségi szakirány választható. A szakirányok kreditszáma tanítószakon 36, óvodapedagógus szakon 32. Tantárgyi struktúrájukban főként a Kétnyelvűség elmélete és gyakorlata, valamint a Népismeret tantárgyak tartalmazzák a nemzetiségek jogaira vonatkozó ismereteket.

b) Az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora arról tájékoztatott, hogy a gyermekjogokkal kapcsolatos ismereteket, képességeket és attitűdöket megalapozó, fejlesztő és elmélyítő tanegységek elsősorban a pedagógusképzést folytató karaik – Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Tanító- és Óvóképző Kar, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar – képzéseiben, valamint az osztatlan tanárképzés rendszerében jelennek meg. Valamennyi szakon a jogszabályoknak megfelelően, a képzési és kimeneti követelmények (KKK) előírásai szerint folyik a képzés, s így kapnak helyet a vonatkozó jogi ismeretek is az adott területeken. Mindezeket túl a gyermekjogokkal, fogyatékossgal élő személyek jogaival, nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival kapcsolatos ismeretek beépülnek az Állam- és Jogtudományi, Bölcsészettudományi, Informatikai, Társadalomtudományi Karán folytatott alap- és mesterszinten, illetve szakirányú továbbképzés keretében folytatott képzésekbe is:

A Pedagógiai és Pszichológiai Kar Pszichológiai Intézetében a Pszichológus mesterképzésben két szakirány keretében is jelen vannak olyan tantárgyak, melyek feltételezik a gyermekjogi ismeretek beiktatását az oktatás tartalmába. A Fejlődés- és Klinikai

Gyermekpszichológia szakirány keretében két kötelezően elvégzendő tantárgy, az „Intézményes gyermeknevelés” és a „Gyermekvédelem” tartalmazzák a kérdésköröket.

A Tanácsadás- és Iskolapszichológia szakirány keretében is megjelenik a gyermekjog kérdésköre. A „Gyermekvédelem” tantárgy e szakirány keretében a fenti tantárgyhoz képest más hangsúllyal közelíti meg a gyermekjogi kérdéseket, és a hallgatók gyakorlati vonatkozásokat is megismerhetnek.

Gyakorlati jellegű tárgy, választható a „Társadalmi integrációt segítő tanácsadás” speciális kollégium, 2 órás gyakorlat; vezetett kutatómunka formájában zajlik. A gyakorlat keretében speciális, hátrányos helyzetű társadalmi csoportok – a fogyatékkal élő személyek, a szegények, drogfüggők, krónikus betegségekben szenvedők, a pszichés problémákkal küzdők, az idősek, a bevándorlók – számára nyújtott intervenciós lehetőségeket és akciókutatásokat mutatnak be a hallgatók számára. A kurzus része terepgyakorlatok szervezése az adott célcsoporttal foglalkozó terápiás, rehabilitációs intézetekben.

Gyermekvédelmi kérdéseket érintő tantárgy továbbá a „Preventív iskolai programok”.

Pedagógia alapszakos képzésben a „Család, gyermek, társadalom” gyakorlati kurzus keretében a gyermeki jogokkal 4 órás blokkban foglalkoznak.

A Neveléstudományi mesterképzésben belül „Nevelésszociológia” előadáson mind a nappali, mind pedig a levelező tagozaton, a kurzuson belül az Ifjúságszociológia témakörnél érintik a gyermekjogokat, a fogyatékkal élő személyekkel kapcsolatos jogi ismeretek az inkluzív nevelésnél, míg a nemzetiségek jogaival a kisebbségszociológia részénél foglalkoznak.

Kiemelten jelenik meg a vizsgált témakör a Család- és gyermekvédő tanári mesterszaknál, ahol kötelező tantárgy „A család- és gyermekvédelem jogi háttere”, amelynek keretében nemcsak a gyermekjogokkal, a fogyatékkal élő személyek jogaival ismerkednek meg a hallgatók, hanem azzal is, hogy ezeket hogyan tudják a tanítványaiknak átadni. Szintén ezen a szakon oktatják a Kisebbségszociológia c. tantárgyat, ahol a nemzetiségek jogaival is foglalkoznak 8, illetve 2 órás időtartamban.

A Pedagógus szakvizsga szakirányú továbbképzés keretében a továbbképzési szak kötelező ismeretkörében 15 óra kollokviumi és szigorlati kötelezettséggel szerepel a téma.

A Pedagógiai szakpszichológus és tanácsadó szakpszichológus szakirányú továbbképzésben is szerepel külön tanegység vizsgakötelezettséggel. A témában külső kormányzati vagy önkormányzati szinten dolgozó szakértő előadót hívnak meg.

Pedagógus továbbképzésben a szakvizsga-képzésnél a Család- és gyermekvédelem alapjai c. kurzusnál érintik a gyermeki jogokat 2 óra terjedelemben.

Osztott és osztatlan tanárképzésben a Mindenki Iskolája c. kurzuson belül a diákjogok mellett foglalkoznak a témakörrel az oktató által meghatározott időtartamban.

Az osztott (bolognai) tanári mesterszak tantervében a pedagógiai és pszichológiai moduljának következő tanegységei foglalkoznak a vonatkozó kérdéskörrel: Nevelés, személyiségfejlesztés; Család és iskola a változó társadalomban; Az iskolák belső világa; Mindenki iskolája; Tervezés és értékelés; Reflektív gyakorlat.

Az osztatlan tanárképzés kapcsán szűkebb és tágabb értelemben is érdemes megvizsgálni a „gyermekjogok, a fogyatékkal élő személyek és a nemzetiségek alapvető és egyéni jogainak” megjelenését a képzésben, jelen esetben szűkebben az osztatlan tanárképzés pedagógiai – pszichológia moduljában. Épp a szűkített keretek miatt a fejlesztésnél olyan horizontális fejlesztési szempontokat határoztak meg, amely egyedi tartalomként korlátozottan jelenhetnek meg a képzésben, vagyis nem kaphatnak önálló kurzust, de megjelenésük, és az arra való felkészülés elengedhetetlen egy leendő tanár számára.

A megadott szempontok bár nem szó szerint jelenítik meg a jogok kérdéskörét, ugyanakkor egyértelműen látszik, hogy olyan szemléleti alap megteremtését alapozzák, ahol „gyermekjogok, a fogyatékkal élő személyek és a nemzetiségek alapvető és egyéni jogainak” értelmezése és tiszteletben tartása elsődleges.

A tanártovábbképzések területén a következő képzések foglalkoznak a kérdéskörrel: A pedagógiai gyakorlat kutatása, fejlesztése; Család-iskola együttműködési szaktanácsadó pedagógus; Interkulturális nevelési szaktanácsadó; Intézményelemző és – értékelő; Iskolai tanácsadó és konzultáns pedagógus; Mentortanár; Diáktanácsadás; Pedagógiai szakpszichológus; Tanácsadó szakpszichológus; Társadalmi integrációs tanácsadó; Közoktatási vezető és pedagógus-szakvizsga.

A tanító-, az óvodapedagógus és a kisgyermeknevelő képzés felkészíti a hallgatókat a gyermekjogok körében való elméleti tájékozódásra. Bár a gyermekjogok érvényesítésére irányuló, célzott gyakorlati foglalkozás nincs, a bölcsődei, óvodai, iskolai gyakorlatokon a hallgatók az adott intézmény aktuális élethelyzeteinek kezelését ismerhetik meg, ezek elemzésére pedig tantárgyi keretekben nyílik lehetőség.

A neveléstudományi és a társadalomtudományi tárgyak tananyagrészei foglalkoznak az emberi jogokkal, ezek részeként a gyermekjogokkal. A neveléstudományi tárgyakban szó esik a nemzeti köznevelési törvény alapos taglalása mellett az új Polgári Törvénykönyv IV. könyvéről, valamint szólnak a gyermekvédelmi törvényről. A társadalomtudományi tárgyak ajánlott olvasmánya az Európa Tanács által kibocsátott, nyomtatott formában is rendelkezésre álló „Ismerd meg jogaidat!” című kiadvány, a tananyag kitér Magyarország Alaptörvénye és a Magyar Köztársaság Alkotmánya közötti különbségekre. E tárgyban különös tekintettel az Alapvetés L.) cikkére, és a hozzá kapcsolódó 2011. évi CCXI. törvényre a családok védelméről, ami részletesen szabályozza a kiskorú gyermek jogait és kötelességeit, valamint Magyarország Alaptörvényének XVI. cikkére. A tananyag szól az 1991. évi LXIV. törvényről, ami a hazai törvénykezés részévé tette az ENSZ 1989-es Gyermekjogi Egyezményét, utal a Gyvt. hatályos verziójára. A társadalomtudományi tananyag megemlíti a 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről XI. fejezetét, ami a fiatalokorra vonatkozik, utalva a kapcsolódó vitákra is. Emellett hallgatóiknak is figyelmükbe ajánlják a <http://gyermekjogok.ajbh.hu/ombudsman.php> weboldalon való tájékozódást.

A *Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar* gyógypedagógus-képzésének – profiljából eredően – számos tanegységében megjelenik a fogyatékkal élő személyeket érintő jogi háttér.

A *Társadalomtudományi Kar* számos képzésébe ágyazva találkoznak a hallgatók a gyermekjog, a fogyatékkal élő személyek vagy akár a nemzetiségek alapvető és egyéni jogait érintő területtel, de a Nemzetközi tanulmányok, a Szociális munka, a Szociálpolitika valamint a Kisebbségpolitika alap- és mesterképzések hangsúlyosan is foglalkoznak a témakörökkel.

Bár a gyermekjogok oktatása önálló stúdiumként jelenleg nem szerepel az *Állam- és Jogtudományi Kar* curriculumában, de több tárgy oktatásának szerves része. Mindenekelőtt a nappali és levelező tagozatos jogászképzés kötelező tantárgyát képező családjog keretében önálló előadások tárgyát képezi a Gyermekjogi Egyezmény, amely vizsgaanyag is. A családjog keretében elsősorban a gyermekjogoknak a családhoz kapcsolódó elemeit oktatják. A Polgári Jogi Tanszék és a Közigazgatási Jogi Tanszék közös szervezésében a kifutó tantervű képzéseknél önálló alternatív kurzus volt heti két órában a Gyermek- és ifjúságvédelem, amelynek szintén törzsanyagát képezte a gyermekjogok oktatása. Az új tantervben ez a kurzus fakultatívként jelenik meg, amelyben közjogi és magánjogi elemek egyaránt megjelennek. A Jog- és Társadalomelméleti Tanszék keretében szintén hosszú évekig önálló alternatív kurzus volt a gyermekjogi oktatás és számos évfolyam- és szakdolgozat konzultáció folyik a tárgyban.

Tervezik egy gyermekjogi jogklinikai program hirdetését is. A Jogi Továbbképző Intézet keretében szervezett Családjogi szakjogász szakirányú továbbképzésben önálló tárgy, ill. záróvizsga tárgy is a gyermekjogok oktatása.

A *Bölcsészettudományi Kar* diszciplináris képzéseiben (BA, MA) kifejezetten a nemzetiségek jogaival kapcsolatos tartalom nincs, de a hazai nemzetiségek irodalmának és nyelvének oktatása megjelenik a nemzeti irodalmak és nyelvtudomány (bolgár, horvát, lengyel, német, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán) keretei között. Kifejezetten nemzetiségi vonatkozású a tanárképzés, hiszen mindegyik szak esetében a „nemzetiségi tanár” szak is választható. E képzés keretei között valósul meg teljes mértékben az, amit a jogok érvényesítése jelenthet.

Az akadálymentesség és az egyenlő esélyű hozzáférés fontosságára történő figyelemfelhívás az *Informatikai Kar* képzési struktúrájában is helyet kapott, két önálló kurzus is foglalkozik a témakörrel.

A hallgatói visszajelzésekkel kapcsolatban elmondható, hogy azok kifejezetten pozitívak. A nemzetiségi tanári hivatást választó hallgatók a nemzetiségi oktatási intézményekben folytatott gyakorlati munkát kifejezetten hasznosnak, érdekesnek és fontosnak tartják. Oktatóik zöme személyes jó kapcsolatokat ápol a nemzetiségi oktatási intézmények vezető oktatóival, így az együttműködés zavartalannak mondható, amit a hallgatók is megerősítenek.

Az egyetem pedagógusképzéssel foglalkozó oktatói rendszeresen kapnak olyan képzési és továbbképzési felkéréseket köznevelési intézményektől, szakmai szervezetektől, különböző kutatási és fejlesztési intézményektől, amelyeket felsőoktatási tevékenységük mellett látnak el.

Az oktatási tevékenységen túl különféle gyermekvédelmi intézményekben (gyermekotthonok, javítóintézetek, fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei) szerveznek gyermekjogi ismereteket közvetítő, szociális kompetenciákat fejlesztő tréningeket hallgatók bevonásával.

A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának oktatói aktívan és rendszeresen tartanak iskolákban, különféle intézményekben a fogyatékossgal élő személyek társadalmi integrációját, az esélyegyenlőséget, az egyenlő esélyű hozzáférést elősegíteni hivatott érzékenyítő tréningeket, ezekben is kiemelt szerepe van a hazai és nemzetközi jogi vonatkozásoknak.

A *Bölcsészettudományi Kar Esélyegyenlőségi Bizottsága* rendszeresen szervez érzékenyítő előadásokat a kar oktatóinak és munkatársainak, amelyeken a különböző fogyatékossgal élő személyek, valamint egyéb szociálisan hátrányos helyzetű csoportok mindennapjaival ismerkedhetnek meg.

Az érintett jogok érvényesülését tevékenységükkel elősegítő szervek és szervezetek tekintetében elsősorban a pedagógusképzéshez kapcsolódó köznevelési intézményeket és fenntartói szervekkel való kapcsolattartás emelhető ki. Mind az osztatlan, mind az osztott, mind pedig a pedagógus-továbbképzések esetében egy jól működő hálózatba ágyazódik be a hallgatók gyakorlati képzése. Az együttműködés nem csupán a gyakorlati képzés területére terjed ki, hanem azon kutatási- fejlesztési (jelenleg TÁMOP) pályázati projektekre is, amelyek keretében olyan módszertani és tananyagfejlesztések, műhelymunkák, szakmai hálózatépítés és tanácsadás, szakértés, pilot-programok kipróbálása is folyik, amelyek a vonatkozó kérdéskörhöz is kapcsolódnak.

A *Pedagógiai és Pszichológiai Kar és kapcsolódó oktatási egységei* több olyan szervezettel tartanak kapcsolatot, amelyek tevékenységükbe illesztetten vagy közvetetten foglalkoznak a gyermekek jogtudatosságának alakításával. Az együttműködések színterét elsősorban a *képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlatok* jelentik, amelyek alapvető célkitűzése a hallgatók egyetemen elsajátított elméleti tudásának gyakorlati ismeretekkel történő kiegészítése.

Az intézmény együttműködik a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvánnyal, a Korai Fejlesztő Központot Támogató Alapítvánnyal, a komplex gyermek- és ifjúságpszichiátriai ellátást nyújtó Vadaskert Alapítvánnyal, az elsősorban autizmussal élő gyermekekkel foglalkozó Nemzetközi Cseperedő Alapítvánnyal, valamint alkohol- és kábítószer prevencióval foglalkozó Tiszta Jövőért Közhasznú Alapítvánnyal, és más civil szervezetekkel, továbbá gyermekek ellátását biztosító egészségügyi intézményekkel, adatgyűjtő szervekkel, valamint a Fővárosi Pedagógiai Szakszolgálatok több kerületi tagintézményével, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalával, a TASZ-szal, az FSZK-val.

A Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karának – profiljából eredően – szoros a kapcsolata számos fogyatékoságügyi szakmai szervezettel, érdekképviselővel és szövetséggel, jogsegélyszolgálattal, de az Oktatási Jogok Biztosának Hivatalával is.

A Társadalomtudományi Kar alap- és mesterképzésén lehetősége nyílik a diákoknak emberi jogi civil szervezeteknél, nemzetközi szervezeteknél tölteni a gyakorlatot, az emberi jogi szakirányon tanuló diákok közül többen ezen a területen is helyezkednek el. Volt és jelenlegi diákjaik is dolgoznak például az UNICEF Magyar Bizottságánál, a NEKI-nél, az Eötvös Károly Intézetnél.

Szociális képzéseikben a terepgyakorlat tárgy keretében számos szervezettel működnek együtt – évente 60-70 intézménnyel –, amelyek jelentős arányban gyermekjóléti szolgálatok, gyermekjogokat érvényesítő civil szervezetek (pl. CFCF, TASZ), egyéb együttműködés keretében gyerekesély programokat megvalósító kistérségek szervezeteivel. Az érintett jogok érvényesítésének nehézségeiről vagy érvényesítésének hiányáról, illetve korlátairól gyakran érkeznek hallgatói visszajelzések. Az egyetemen oktatott elmélet és a terepeken tapasztalt gyakorlat között egyre nagyobb a távolság. A jogismeret- és a jogérvényesítés szándékának hiánya is megfogalmazódik néhány esetben, más terepintézményeknél viszont a korszerű jogérvényesítési módszerek tanulására valódi lehetőség. A kisebbségpolitika MA szaknak állandó civil partnerei, külső szervezeti kapcsolatai nincsenek, de a tantervben előírt terepmunkát mindig olyan régiókba, településekre szervezik, ahol hangsúlyosan jelentkezik kisebbségi probléma, konfliktus. A szak vezetése a terepmunkák alkalmával minden esetben felveszi a kapcsolatot a helyi állami és civil intézményekkel, szervezetekkel is.

c) A Debreceni Egyetem rektora arról tájékoztatót, hogy az Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakán szociológia, demográfia, alkotmányjog, büntetőjog, polgári jog, nemzetközi közjog, közigazgatási jog, munka- és szociális jog tantárgyak; *a közigazgatás-szervező alapszakon* szociológia, közigazgatási jog, magyar alkotmányjog, közszolgálat és munkajog, polgári jog, szociális és kulturális igazgatás tantárgyak; *az igazságügyi igazgatási alapszakon* szociológia, büntetőjog, közigazgatási jog, polgári jog, közszolgálat és munkajog tantárgyak; *a jogi felsőoktatási szakképzési szakon* (jogi asszisztens) munkaerőpiaci ismeretek, polgári jogi ismeretek, alkotmányjogi ismeretek, közszolgálat és munkajog tantárgyak; *a humánpolitikai szakember-képzést* illetően munkajogi ismeretek I-III., foglalkozáspolitikai ismeretek tantárgy keretében, illetve bármelyik szakon kötelezően választható tárgyak (pl. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának eljárása és gyakorlata, Kisebbségi jogok, kisebbségi autonómia, Emberi jogok) keretében foglalkoznak a hallgatók gyermekjogokkal, fogyatékosággal élő személyek jogaival, valamint nemzetiségi jogokkal.

A Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományok Intézetének képzési tematikáiban a következő kurzusokban jelenik meg a gyermekjogokról, a fogyatékosággal élő személyek jogairól, a nemzetiségek alapvető és egyéni jogairól, a társadalmilag kiszolgáltatott, kirekesztett csoportokról szóló tényszerű ismeretek átadása, a tolerancia, a társadalmi felelősségvállalás kérdése: Életkorok pedagógiája I. – Gyermekvédelmi ismeretek; A nevelés társadalmi alapjai; Társadalompedagógia; Bevezetés az iskolán kívüli nevelés világába; Kisebbségek az oktatásban; Sajátos nevelési igényű tanulók oktatása.

A kurzusok a pedagógia (BA) szakos hallgatók számára kötelezőek, de felvehetik és felveszik tanárszakos, illetve más szakos hallgatók is (pszichológia, szabad-bölcsészet).

A Bölcsészettudományi Kar Pszichológiai Intézete képzési tematikáiban a következő kurzusokban jelenik meg a gyermekjogokról, a fogyatékkal élő személyek jogairól, a nemzetiségek alapvető és egyéni jogairól, a társadalmilag kiszolgáltatott, kirekesztett csoportokról szóló tényszerű ismeretek átadása, a tolerancia, a társadalmi felelősségvállalás kérdése: Fejlődéslélektani kurzusok a pszichológia szakos képzésben; Bevezetés a pedagógiai pszichológiába; Segítő kapcsolatok; A pszichológia jogi és etikai normái; Az iskolai tanítás-tanulás pszichológiája; Iskolai mentálhigiénié; Gyógypedagógiai pszichológia.

A jelzett tantárgyak esetében a szakképzési jellegzetességeiből adódóan többnyire nem direkt formában, hanem áttételesen jelennek meg a fenti kérdéskörök.

Az Egészségügyi Karon a következő gyermekjogokkal, hátrányos helyzetű csoportokkal, kisebbségekkel kapcsolatos tárgyak érhetők el: Fogyatékos és társadalom Családgondozás I-II. tantárgy; Szociális munka gyakorlat I-VII.; az egészségügyi szociális munka mesterképzésben az Esélyegyenlőség és társadalmi integráció című tárgy foglalkozik a sérülékeny társadalmi csoportok, köztük a romák és a fogyatékkal élő személyek esélyegyenlőségével; védőnő szakon a Védőnői módszertan VI. tantárgy emelhető ki a témával kapcsolatban.

A Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar szociálpedagógia, csecsemő és kisgyermeknevelő, óvodapedagógus, szakán a gyermekjogok oktatását több tárgy keretében dolgozták fel. A gyermekjogok oktatását a Jogi alapismeretek c. tantárgy foglalja magában.

A fogyatékkal élő személyek jogaival kapcsolatos ismereteket a Szociális munka elmélete és módszertana III., valamint a Sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése c. tantárgy című tárgy keretében sajátítják el a hallgatók. Az ifjúságsegítő szakon Gyermekvédelmi és igazgatási eljárások c. heti 3 órás tárgy keretében oktatják a gyermeki jogokat. A Karon 2012 januárja óta működik *Roma Szakkollégium*, amelynek fő célja olyan roma származású értelmiségek képzése, akik visszatérve lakóhelyükre, közösségszervező erőként tudják a társadalmi integráció minél hatékonyabb megvalósítását elősegíteni.

A kollégiumi keretek között megjelennek a nemzetiségeket érintő kérdések, így a nemzetiségi jogok is. Több olyan tevékenységet is végeznek szakkollégistáikkal, amelyekben a nemzetiségi jogok gyakorlati érvényesülése is témaként szerepel. Ilyenek például az inkluzív pedagógia, professzionális kommunikáció, roma-magyar kulturális örökség, gyakorlati pedagógiai tevékenység óvodákban, iskolákban, gyermekvédelmi intézményekben.

Az Általános Orvostudományi Kar általános orvos szak gyermekgyógyászati graduális képzésében, tananyag szinten és vizsgán is számon kéri a gyermekbántalmazás témakört, amelynek része a gondozói, ellátói és egyéb, a gyermekneveléssel foglalkozó környezeti tényezők tárgyalása, a felmerült kérdések megoldása.

A Kar vezetése fontosnak tartja, hogy a fogyatékkal élő személyeket segítse a tanuláskoruk során; Fogyatékkal élő Hallgatók Ügyeinek Albizottságát működtetnek, amely a Kari Tanulmányi Bizottság Albizottsága, és az érintettek jogainak érvényesülését segíti elő.

Az általános orvos szakon kötelezően választható, a többi szakon szabadon választható kurzusként hirdetik meg a Fogyatékkal élő társadalmi befogadása című tantárgyat. A kurzus célja, hogy a téma több aspektusa mellett tárgyalja a társadalmi befogadás és jogi környezet is. Az általános orvos szak curriculumában több kurzus foglalkozik az emberi jogokkal, a nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival, például az orvosi antropológia kötelező kurzus. A bioetika kötelező tárgy kiemelten foglalkozik a betegjogokkal. Az Interkulturális Egészségügyi ellátás szabadon választható kurzus; központi kérdése az etnikai kisebbségek esélyegyenlőségének lehetőségei az egészségügyi ellátásban. Az Egészség és Gyógyítás a Világvallásokban szintén szabadon választható kurzuson a hallgatók megismerhetnek más vallásokat, ami által elfogadóbbak lehetnek más vallású diáktársakkal, a páciensekkel és kollégáikkal.

A Téboly és pszichiátria szabadon választható szeminárium fő célja a pszichiátriai klienseket érő diszkrimináció és stigmatizáció gyökereinek feltárása és az anti-stigmatizáló szemlélet elsajátítása.

d) A *Nemzeti Közsolgálati Egyetem rektora* arról tájékoztatót, hogy az Egyetem 2012. január 1-jén jött létre jogutódlás útján. Az Egyetem a jogelődök által folytatott képzés szerkezetét és tartalmát is jelentősen módosította a 2012-2014. évek során.

A 2013/2014. tanévtől az Egyetem bevezette és – a védelmi igazgatás alapképzési szak kivételével – valamennyi alapképzési szakának ajánlott tantervébe beépítette az ún. Egyetemi Közös Modult (a továbbiakban: EKM). A 15 tantárgyból álló négy szemeszteren át oktatott EKM célja, hogy kialakítsa az egységes közszolgálati attitűdöt, erősítse a közszolgálati pályáiven a különböző szakemberek közötti együttműködést, megkönnyítse a hivatásrendek közötti mobilizációt, az esetleges jövőbeni pályamódosítást. Az EKM tantárgyaihoz az Egyetem új tankönyveket is létrehozott. Az EKM egyik tantárgya az Alkotmányjog, amely tematikájának része az alapvető jogok kialakulása és fejlődésének kérdései, valamint az alapvető jogok rendszere és az egyes jogok szabályozási tartalma.

Az Egyetem, amely főként a köz szolgálatára képez szakembereket, kiemelkedően fontosnak tartja, hogy hallgatói birtokában legyenek az alapvető jogok – így az általam vizsgált jogok – hivatásuk gyakorlásához szükséges ismeretének.

Az Egyetem valamennyi karán és szakirányán Alkotmányjog tantárgy keretében megismerkednek a hallgatók az Alaptörvénnyel, az alkotmányjog alapfogalmaival, az alapvető jogok kialakulása és fejlődése fő kérdéseivel, az alapvető jogok rendszerével és az egyes jogok szabályozási tartalmával.

A vizsgálat tárgyát tekintve fontos kiemelni a Szociális igazgatás szakirányú továbbképzési szakon a Gyermek- és ifjúságvédelem tantárgyat, a rendészeti igazgatási alapképzési szak valamennyi szakirányán az Emberi jogok tantárgyat, a Gyermekbántalmazás és idősbántalmazás tantárgyat, az Esélyegyenlőségi és kisebbségvédelmi igazgatás szakirányú továbbképzési szak tantárgyait, a Kormányablak ügyintéző szakirányú továbbképzési szak Fogyatékkal élőkkel történő bánásmód a hivatalban c. tantárgyat, a Szociális igazgatás szakirányú továbbképzési szak tantárgyait, a közigazgatási mesterképzési szak valamennyi szakirányán a Kisebbségi jogok nemzetközi és uniós jogi védelme c. tantárgyat.

e) A *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kara dékánjának* tájékoztatása szerint Alkotmányjog kurzuson belül egy féléves kötelező tárgyként oktatják az alapjogokat, amelyben a vizsgálat tárgyaként megjelölt elemek is hangsúlyt kapnak. A „Nemzetközi jog” című kötelező tárgy fontos elemét képezi az emberi jogok nemzetközi jogi védelme és a kisebbségvédelem.

A Jogbölcseleti Tanszék Társadalometika című kötelező tárgya az ember egyenlő személyi méltóságára koncentrál, ami a társadalmi és a politikai berendezkedés legalapvetőbb elve. Ezen az elven alapul az összes többi társadalomszervezési elv. A hátrányos helyzetű személyeknek prioritást kell élvezniük a társadalompolitikai döntések meghozatalakor. A nők helyzetének javítása, a gyermekek kizsákmányolása elleni küzdelem, valamint a szegények előnyben részesítése jelentik e politika legfőbb sarkköveit.

A Római Jogi Tanszék által oktatott Értékrend és pluralizmus című tárgy ahhoz nyújt segítséget, hogy a jövő jogászai a világ kínálta sokféleségben képesek legyenek azon értékek megőrzésére, amelyek nélkül kiegyensúlyozott társadalmi élet nem képzelhető el. A tantárgy címe is arra utal, hogy egy demokratikus társadalomban – szilárd erkölcsi elvekből kiindulva – a konkrét kérdések kezelésében sokféle megoldás képzelhető el, s a tantárgy igyekszik ezeket megvilágítani.

A Nemzetközi Jogi Tanszék szabadon választható kurzusként oktatja a Nemzetközi jogi kisebbségvédelem című tárgyat. Itt részben a történeti, részben a szociológiai háttér is megjelenik, úgy a nyelvi-nemzeti kisebbségek, mint a roma kisebbség tekintetében.

A Munkajogi Tanszék szabadon választható tárgyként Antidiszkriminációs jogklinika című tárgyat oktat, amely az egyetem és a Magyar Helsinki Bizottság együttműködésével valósul meg. Hasonlóan érinti a kérdésköröket a Közigazgatási Jogi Tanszék által Alkotmányunk értékei címmel meghirdetett szabadon választható tárgy. 2013-ban a Karon működő Deák Ferenc Intézet új posztgraduális képzést indított jogászok számára, Fiatalokorúak ügyeinek szakjogásza elnevezéssel. A szakirányú továbbképzés célja mindenekelőtt a gyermekvédelem komplex szemléletének kialakítása fiatalokorúak ügyeivel foglalkozó jogászok számára. Az elméleti képzések kiegészítéseként a Kar 2014. június 30-án együttműködési megállapodást kötött a főti Károlyi István Gyermekközponttal. Az együttműködésben a felek kölcsönösen vállalták, hogy összehangolják oktatási, képzési, gyakorlati, tanácsadási, kutatási tevékenységüket, hozzájárulva ezáltal a gyermekvédelmi és a jogi területek szakembereinek és a felek által képviselt intézmények fejlesztéséhez.

f) A *Pécsi Tudományegyetem rektora* arról tájékoztatót, hogy alapvetően az Állam- és Jogtudományi Kar tartanak olyan képzéseket, amelyek a legnagyobb arányban érintik, érinthetik a gyermekjog kérdését. A nemzetiségi jogok oktatása témában a Bölcsészettudományi Kar tevékenysége emelhető ki. Emellett azonban számos más kar is szervez olyan képzéseket, amelyek tantervében bizonyos jogi, vagy jogtudományhoz kapcsolódó tantárgyak tematikájában a gyermekjogok, nemzetiségi jogok és nemzetiségek helyzete, valamint az esélyegyenlőség kérdésköre megjelenik.

Az egész intézményre vonatkozóan a rektor nem tudott olyan visszajelzésekről beszámolni, amelyek a vizsgált jogok gyakorlati oktatásban való megjelenésére utalnának, egyúttal olyan típusú jelzések sem érkeztek pl. a hallgatói önkormányzatokhoz, hogy e jogok sérültek volna. Alapvetően intézményük a felsőoktatási tevékenységén kívül nem szervez olyan képzéseket, továbbképzéseket, amelyek a vizsgált jogokhoz kapcsolódnak, de számos olyan képzés van, amelyekben az érintett tanszékek oktatói, illetve kutatói saját szervezésben, vagy meghívásos formában hazai és külföldi konferenciákon rendszeresen tartanak előadásokat, és emellett publikálnak is e témákkal kapcsolatban. Ezen tevékenység során szintén a már említett két kar működése emelhető ki.

Az *Általános Orvostudományi Karon* a 2014/2015-ös tanévre vonatkozóan a következő kurzusok tematikájában jelenik meg gyermekjogok, fogyatékkal élő és nemzetiségek jogai tartalom: Közegészségtan, Gyermekgyógyászat, Gyermek- és ifjúságpszichiátria, Jelnyelvi kommunikáció az orvosi praxisban, Az egészségügyi ellátás alapelvei az EU-ban, Roma közösségek egészsége és egészségügyi ellátásuk kérdései, Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok egészségi állapota, egészségügyi ellátása.

Az *Egészségtudományi Karon* az alábbi kurzusok érintettek: Jogi alapismeretek; Gyermekvédelmi jog; Gyógy pedagógia alapjai (fogyatékkal élő személyek jogai, sajátos nevelési igényű gyermekek jogai); Az integrált – inkluzív nevelés, (fogyatékkal élő személyek jogai, sajátos nevelési igényű gyermekek jogai), Kisebbségtudomány, romológia alapismeretek I. előadás és gyakorlat (nemzetiségek jogai), Pedagógia II. és III., (fogyatékkal élő személyek jogai); Védőnői módszertan, 28 óra (gyermekek jogai, fogyatékkal élő személyek jogai); Bevezetés az egészségügyi jogi ismeretekbe (gyermekek jogai, fogyatékkal élő személyek jogai, nemzetiségek jogai); Bevezetés az egészségügyi jogi ismeretekbe (Jóléti jogok, gyermekek jogai, fogyatékkal élő személyek jogai); Fogyatéktudomány (fogyatékkal élő személyek jogai), Szociális munka társadalmi kérdései I. és II. (nemzetiségek, kisebbségek jogai), Egészségügyi és szociális jogok, betegjogok (gyermekek jogai, fogyatékkal élő személyek jogai, nemzetiségek jogai).

A *Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar* szinte minden képzésében szerepel a „Jogi alapismeretek” kötelező tárgy, amelynek keretében nagyjából 2 óra terjedelemben az alapjogokkal is foglalkoznak. Ezt megelőzően a hallgatók önálló munka keretében az Alaptörvény ide vonatkozó részeit dolgozzák fel.

Emellett a művelődéshez való jog területével, valamint az ebből fakadó szabályozással a teljesség igénye nélkül „A művelődési szféra jogi szabályozása”, „A felnőttképzés jogi háttere”, stb. kurzusok foglalkoznak. A karon a szociális és ifjúsági munka ifjúságsegítő szakiránya említhető meg, mint a gyermekjogok kérdésében leginkább érintett képzés. E képzés során mind a „Jogi alapismeretek”, mind pedig a „Jogalkalmazás az ifjúsági munkában” kurzusok tematikájában megjelenik az emberi jogok kérdésköre, a szakirány témájából adódóan a gyermekek jogaira is fókuszálva.

A gazdaságtudományok képzési terület Közgazdaságtudományi Karhoz kapcsolódó képzéseinek része kötelezően választható tárgyként a jogi, illetve gazdaságjogi terület; a kurzus tematikája kiter az alapszabványok oktatására, és a hallgatók érintőlegesen foglalkoznak az emberi jogokkal is.

A *Pollack Mihály Műszaki és Informatikai Karon* a legtöbb alap- és mesterszakon kötelező a „Jogi ismeretek” tárgy felvétele. A vizsgálatához kapcsolódóan a „Jogi ismeretek” tantárgy mellett a „Mérnöki etika”, a „Komplex akadálymentesítés”, az „Ergonómia”, valamint a „Termék ergonómia” tantárgyak szerepelnek a szakos tantervekben. A „Komplex akadálymentesítés” című tantárgyat a kötelező felvétel mellett szabadon választható tárgyként más műszaki szakos hallgatók is felvehetik, illetve az intézmény többi karának hallgatói számára is meghirdetik.

A *Természettudományi Karon* főleg a Földrajzi Intézet által oktatott kurzusokban jelenik meg ez a téma: a kérdéssel komplexen, elsősorban területi megközelítésből foglalkoznak. A nemzetiségek helyzetét főként a különböző regionális földrajzi tárgyak, valamint etnikai és vallásföldrajz tantárgyak tárgyalják, de a hátrányos helyzetű térségek és társadalmi csoportok felzárkóztatásával kapcsolatban diplomamunka témajavaslatot is meghirdetnek.

Az *Állam- és Jogtudományi Karon* a Büntetőjogi Tanszék; a Büntető eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék szervez oktatást, illetve egyéb képzéseket a gyermek jogokkal összefüggésben; a Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék kiemelt kérdésként kezeli a büntetőjog és különösen a büntető eljárásjog oktatása területén a gyermekbarát igazságszolgáltatás kérdéseit (pl. tanúvédelem, meghallgató szobák, nyomozási bíró általi kihallgatás, a gyermekek büntetés végrehajtása, az új Büntetőtörvénykönyv fokozott gyermekvédelmi előírásai).

A Büntető Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék egyik PhD hallgatója heti két órában tart szemináriumot a BTK Társadalom- és Médiatudományi Intézet Szociológia Tanszékén „Emberi jogi dilemmák” címmel. A kurzus több előadása alkalmával foglalkozik a fogyatékosok (jogok és lehetőségek) és a diszkrimináció (pl. faji diszkrimináció, pozitív diszkrimináció, a hátrányos megkülönböztetés tilalma) témakörével.

A Politikatudományi és Társadalomelméleti Tanszék által oktatott tárgyak közül a következők kisebb részben a gyermekjogokkal, nagyobb részben a nemzetiségi jogokkal kapcsolatosak – a Filozófia és jogi etika, a Politikai filozófia, emberi jogok, kisebbségek, Languages, Human Rights, Minorities: How to Legislate Linguistic Diversity.

A Polgári Jogi Tanszék, Családjogi és Szociális Jogi Csoport tárgyai közül a következők emelhetők ki: Családjog, Szociális Jog, Nemzetközi Családjog szeminárium, Diákok a Gyermekéért szeminárium.

A Nemzetközi Családjog szeminárium során többek között a gyermek jogellenes elvitele során sérülő gyermeki jogokat érintik (pl. kapcsolattartás joga). A „Diákok a Gyermekéért” szeminárium során a joghallgatók a gyakorlatban részben önkéntes munkát végeznek gyermekotthonban, fogyatékos személyek otthonában vagy gyermekklinikán.

A szemináriumi felkészítést követően, az intézményekkel kötött szerződés alapján a hallgatók heti rendszerességgel foglalkoznak a gyermekekkel az intézményekben.

Szakirányú továbbképzést illetően a családjogi szakjogász, a jogi szakokleveles családvédelmi tanácsadó, a gyermekjogi szakjogász képzések keretében komplexen és interdiszciplinárisan érintik a családjog és gyermekvédelmi jog területén a gyermeki jogokat.

Az Alkotmányjogi Tanszék szervezésében a nappali tagozaton minden évben, 2-2 oktatási óra terjedelemben szólnak a nemzetiségek jogairól, illetve a gyermekek jogairól.

A Közigazgatási Jogi Tanszék által vezetett közoktatási jogi szakjogász és jogi szakokleveles közoktatási szakember szakirányú továbbképzési szakokon szó esik a gyermeki jogokról is, a tanulói jogviszonnyal összefüggésben.

A Munkajogi és Társadalombiztosítási Jogi Tanszék munkatársai a munkajog tantárgy oktatása, valamint az európai munkajogi tárgyú (magyar és idegen nyelvű) tantárgyak keretében oktatják a hazai és az európai antidiszkriminációs jogot.

A *Bölcsészettudományi Karon*, az alábbi szakokon a megjelölt tematikával folyik gyermekjogokkal, a fogyatékossgal élő személyek jogaival, továbbá a nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival összefüggő oktatás. A kurzusok teljesítése kötelező.

- Kommunikáció BA: A reprezentáció politikája és a különbségtétel mediatizált formái
 - Kisebbségek helyzete a magyar médiában,
- Pedagógia BA: Kisebbségi oktatáspolitikai Európában,
- Politológia BA: Kisebbségpolitika, a kisebbségek érdekérvényesítése Magyarországon,
- Romológia BA: A kisebbségek jogi helyzete Európában és Magyarországon; Cigány kisebbségi népismeret; A kisebbségek nevelésszociológiája; Szocializáció és kisebbségi identitás; A kisebbségek jogi helyzete Európában és Magyarországon; A kisebbségek jogi helyzete,
- Szociológia BA: Kisebbségi önkormányzati rendszer; Kisebbségek Magyarországon; Bevezetés a kisebbségszociológiába,
- Szociális munka BA: Gyermek- és ifjúságvédelem; Gyermekvédelmi alapszolgáltatások; Gyermekvédelmi szakellátások; Gyermekvédelmi modul gyakorlat,
- Társadalmi tanulmányok BA: Kisebbségi kultúrák; Kisebbségi önkormányzatok,
- Történelem BA I.: Kisebbségvédelem elmélete és gyakorlata Közép-Kelet-Európában a két világháború között; A magyar pártállam és az új köztársaság kisebbségpolitikai a 1948-2006,
- Kommunikáció MA: Interkulturális kommunikáció I.: Kisebbségekből álló társadalom,
- Német és nemzetiségi némettanár MA: Analyse von Texten zur Minderheitenpolitik in Europa von 1945 bis 1993. Európai kisebbségpolitikai szövegek olvasása,
- Német nemzetiségi nyelv és irodalom MA: Kisebbségi jog- és intézményrendszer 1-2.,
- Pszichológia MA: Kisebbségek pszichológiája,
- Romológiatanár MA: EU és kisebbségpolitika; Kisebbségi jog,
- Szociológia MA: Kisebbségszociológia,
- Szociális munka MA: Korszerű módszerek a gyermek- és ifjúságvédelemben; Etnikai kisebbségek, migráció,
- Szociálpolitika MA: Etnikai kisebbségek, migráció.

g) A *Semmelweis Egyetem* rektorának tájékoztatása szerint az egyetemen a betegellátás során kiemelkedő jelentőséget tulajdonítanak a gyermekek és a fogyatékos személyek jogainak tiszteletben tartására, e jogokról való tájékoztatásra, és az esetleges jogsérelmek megfelelő kivizsgálására, szükség szerint kompenzációjára.

A gyermekek, a fogyatékos személyek és a nemzetiségek jogainak oktatása nem volt eddig külön része a gyermekgyógyászat tantárgynak, mint ahogy egyéb jogok (pl. betegjog, egészségügyi ellátás jogi kérdései, stb.) oktatása sem.

A jogi kérdések oktatásával az igazságügyi orvostan tantárgy keretében ismerkednek a hallgatók, illetve egészségügyi jogi ismeretek oktatása az Egészségügyi Közszolgálati Karon folyik, amelynek része a gyermekek és a fogyatékos személyek jogainak ismertetése. Komplex betegjogi képzés folyik az egyetemen, nem az orvostudomány tantárgyainak egyes részeként.

A 2014 szeptemberében induló tanévre oktatási megállapodást kötöttek az Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ (a továbbiakban: OBDK) megkeresése alapján az intézménnyel, így további lehetősége lesz a hallgatóknak a speciális jogvédelmi területek megismerését illetően.

Tervezett képzések kialakítása során a gyermekjogok, ezen belül a beteg gyermekek jogainak érvényesülését kiemelkedően fontosnak tartják, és a klinika betegellátó tevékenysége során erre különösen nagy figyelmet fordítanak. E terület ismeretét azonban a klinika orvosai nem kizárólag szervezett oktatás, hanem önképzés során, valamint egymás tájékoztatásával (orvosi konzíliumok, esetmegbeszélések, fórumok) szerezték meg. E jogok megismerése és gyakorlatban történő alkalmazása azért nem jelent a gyermekorvosok számára különösebb nehézséget, mivel a gyermekorvosi habitus a törvényben deklarált gyermekjogoknál lényegesen magasabb szintű – a gyermekek védelmét, egészségét és jólétét szolgáló – hozzáállást biztosít.

A rektor válaszelevelében kitért arra is, hogy tematikus gyermekjogi képzést ugyan nem folytatnak a tantárgy részeként, azonban napi szinten mind az oktatás mind a betegellátás során példamutatással és a gyakorlati tevékenységgel olyan erkölcsi útmutatást adnak hallgatóiknak, amely – a rektor álláspontja szerint – jelentős mértékben meghaladja a jog által megkövetelt minimumot. Hangsúlyozta, hogy a fentebb említett habitus természetes magatartásformája egy gyermekgyógyásznak, így a klinikára felvett fiatal orvosok elsősorban otthonról hozzák magukkal ezt a készséget, és aki ezt a gyakorlatban nem képviseli kellőképpen, attól megválnak. Az egyetemen fogyatékosügyi referens, illetve a fogyatékos hallgatók panaszait vizsgáló Fogyatékosügyi Bizottság működik.

h) A rektor-helyettes a *Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar*al összefüggésben az alábbiakról tájékoztatott:

Az Alkotmányjogi Tanszék által oktatott tárgyakban a gyermekek jogainak védelme a következő tárgyak keretében kap helyet, akár kifejezetten a gyermekekre, akár az állam és a család részéről biztosítandó védelmi kötelezettség érvényesítésére összpontosítva:

- *Alkotmányjog I-II. kurzuson* belül külön előadás és szemináriumi téma a gyermekek jogai, az egyenlő bánásmód és a materiális egyenlőség fogalom, az alkotmány és az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Ebtv.) rendelkezéseit, valamint az emberi jogi szabályokat részletesen ismertetetik, eseteket mutatnak be;
- *Non-profit szervezetek joga* tárgy keretében a jogvédő szervezetekről tartanak előadásokat, kitérve arra, hogy a civilek milyen szerepben lehetnek az emberi jogok, a gyermeki jogok (pl. AI, HB, NANE, SOS Gyermefalu példáján) az alapjogok érvényesítése, megóvása, megismertetése terén (pl. közérdekű kereset, panaszbeadás, perképviselő, tanácsadás stb.);
- *Jogklinika I-III.* tárgyak keretében éppen e csoportokat képviselő civil szervezetekkel kötött a kar a társadalmi felelősségvállalás és a joghallgatók gyakorlatának alternatív formájú biztosítására megállapodást a megyében. A siketek, vakok, mozgássérültek, védelemben részesített gyermekek, munkanélküliek, romák, betegek és segélyezettek kapnak ingyenes jogi tanácsot diszkrimináció, munkaügyi, társadalombiztosítási, családjogi, gyermekvédelmi, lakhatási és szociális ügyekben. Választható 3 féléves tárgy, ahol tutor tanárok segítségével egyrészt felkészülnek erre a feladatra a diákok, másrészt felügyeletük mellett adnak a civil szervezetben ingyenes jogi segítséget.

- Fakultatív tárgy 2014 őszétől az OBDK-val közös kurzus a gyermekek, betegek, ellátottak jogairól: ezt a joghallgatókon kívül főiskolások is felvehetik, a jogi alapokon túl esetek megbeszélése, gyermekintézmények látogatása, betegjogi, gyermekjogi képviselők bevonásával. Az OBDK-val az Egyetem együttműködési megállapodást kötött, annak része ez a kurzus is.

Az emberi jogok és idegenjog (BA) c. tárgyban külön előadás keretében kitérnek a gyermek jogokra, a faji diszkrimináció nemzetközi egyezményekben szereplő tilalmára, valamint az Ebtv., és az Egyenlő Bánásmód Hatóság gyakorlatára.

A humanitárius jog a gyakorlatban c. tárgy keretében, a nemzetközi kapcsolatok szakon (MA) a gyermekek jogai a humanitárius szabályokban (pl. gyermekkatonák toborzási tilalma, gyermekáldozatok, internálási szabályok, háborús és emberiség elleni bűncselekmények minősített esetei) kiemelt helyet kapnak. A kurzusban a diszkrimináció tilalmára vonatkozó szabályokat önállóan részletezik, valamint számos jogesetet mutatnak be, amelyek nemzetközi fórumok elé kerültek háborús vagy emberiség elleni bűncselekményként az elmúlt évtizedekben.

Az emberi és állampolgári jogok c. tárgyban a politológus szakon (MA) külön előadásban kitérnek a faji diszkrimináció nemzetközi egyezményekben szereplő tilalmára, valamint az Ebtv. rendelkezéseire, és az Egyenlő Bánásmód Hatóság gyakorlatára. Külön feladatot képez egyes országjelentések áttekintése (pl. Gyermekjogi egyezmény, CEDAW, CAT).

A Bevezetés az alkotmányjogba c. kurzus keretében a társadalombiztosítási és a munkaügyi szakon (BA) önálló téma az egyenlő bánásmód és annak legfőbb hazai garanciái, valamint az ombudsman működése.

Fakultatív tárgyak az alkotmányjoghoz kapcsolódva pl. az ügyvédség szerepe az alapjogok védelmében, a menekültekről szóló kurzus; a fiatalkorúak, gyermekek jogai, védelme viszont ezekben is teret kap, és lehetőség van a társadalmi háttér alaposabb bemutatására is.

Az Általános Orvostudományi Karon a gyermekgyógyászat tantárgy oktatása nagyon alacsony óraszámban folyik a rendkívül nagy tananyaghoz képest. A gyermekjogok oktatására az orvostanhallgatók számára az első szemeszterben heti egy óra áll rendelkezésre, az egyes szubspecialitások oktatása során ezek azonban gyakran visszatérő kérdések, amelyeket integrálnak az adott előadásba; például műtéti beleegyezés, szülő jelenléte, gyermek betegek kutatási projektben történő részvétele.

A posztgraduális oktatás keretén belül szintén tárgyalják a gyermekjogok kérdéskörét, a rezidensek, illetve gyermekgyógyász szakorvosok. Jogi ismeretekkel és gyermekvédelemmel a klinikán az orvosok szinten tartó továbbképzésén, évente egy alkalommal, a Tisza-parti esték továbbképzés során van lehetőség megismertetni a kollégákat a változásokról.

Javasolt a felsőoktatási képzésbe bevenni e törvények ismertetését az orvostanhallgatók, a diplomás ápolók és gyógytornász hallgatók részére, hogy ismerjék és tudják tájékoztatási kötelezettségük van egyes esetekben, mivel ők is a jelzőrendszer tagjai.

A gyermekjogok területe a felnőtt pszichiátria keretében is kiemelten megjelenik, így a pszichiátria oktatásában nem csak a felnőttekre vonatkozó jogi és etikai területekre térnek ki, hanem gyermekeket érintő témákra is.

Az Magatartástudományi Intézet oktatási keretein belül elkülönülve gyermekjogokkal és fogyatékossgal élő személyek jogaival, valamint a nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival összefüggő tantárgy, illetve kurzus nincs. Ellenben már első éves, majd harmadéves hallgatók számára is lehetőség nyílik a betegjogok megismerésére; nagy figyelmet fordítanak arra, hogy valamennyi hallgató tisztában legyen ezek fontosságával, leginkább a kötelező tárgyként szereplő Orvosi etika keretében. A másodévben kötelezően választható Orvosi antropológia tárgy szintén lehetőséget ad a fenti területek oktatására.

A negyedévben esedékes kommunikációs tréningjeik során ugyancsak helyet kap a gyermekekkel, fogyatékossgal élő személyekkel és más kultúrájú páciensekkel történő speciális követelményrendszer.

Az Bölcsészettudományi Karon folyó szakos képzéseiken kifejezetten gyermekjogokkal, fogyatékossgal élő személyek jogaival, továbbá a nemzetiségek alapvető jogaival szűkkörben foglalkozó kurzusokat nem hirdetnek. Több szakon vannak azonban a témákkal érintőlegesen és átfogóan foglalkozó tantárgyak.

A tanár szakosok számára szabadon választható kurzus a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitánysággal együttműködésével szervezett „Fiatalok biztonsága, jövőnk záloga” c. szeminárium (bűnmegelőzési ismeretek, családon belüli erőszak, jogszabályi háttér, börtönlátogatás).

Az Egészségtudományi és Szociális Képzési Karán kötelező kurzus az alapjogok oktatása minden alapszakon és szakirányon. A Jogi és igazgatási ismeretek I. tantárgyelem keretében követelmény, hogy a hallgató felsorolja az alapjogokat, amelyek betartására, érvényesítésére különös gondot kell fordítania tevékenysége során.

Az alapjogok részletes oktatása a Szociális munka, valamint a Szociálpedagógia alapszakon a Jogi és igazgatási ismeretek II. tantárgyelem követelménye. A Szociálpolitika mesterszakon (SZOCPOL) hasonló tematikával, azonban alapvetően eltérő oktatási módszertannal történik. Az alapvető jogok és érvényesülésük garanciái tantárgy keretében hallgatják az alapjogokat. A gyermeki jogok oktatása minden szakon, illetve szakirányon alapozó tantárgyelem a jogi ismeretek területén. A védőnő szakirányon, a Szociális munka és a Szociálpedagógia alapszakokon a Család és gyermekvédelmi jogi ismeretek tantárgy keretében ismertetik a gyermekjogokat. A tantárgyban a családban – vérszerinti, helyettesítő – és az intézményben elhelyezett gyermek vonatkozásában is teljes terjedelmében kifejtik a gyermek jogokat és a hozzájuk kapcsolódó kérdéseket.

A Szociálismunka alapszakon a Speciális helyzetben lévők jogainak védelme tantárgy tartalmi eleme a Gyermek jogai, szociális ellátása, valamint tartalmazza a nemzetiségek jogai témáját is. A gyermek és ifjúságvédelmi tanácsadó szakirányú továbbképzésben „A gyermeki és diákjogok” c. kurzus teljes anyaga a gyermekek jogaival foglalkozik.

A Szociális munka és a Szociálpedagógia alapszakokon a Szociális jog II. tantárgyelemben követelmény, hogy a hallgató felismerje a fogyatékossgal élő személyek illetve betegek esélyegyenlőségének biztosítása érdekében nyújtott egyes ellátásokat, kedvezményeket. A fenti ismeretek birtokában konkrét esetekben felismerje a segítségnyújtás lehetőségét, módját

A Fogorvostudományi Karon az osztatlan fogorvosképzésben mind a kifutó, mind pedig a 2013/2014-es tanévtől bevezetésre kerülő EU konform képzési programban szerepelnek gyermekjogokkal, fogyatékossgal élő személyek jogaival továbbá a nemzetiségek alapvető, és egyéni jogaival összefüggő ismeretek a fogorvosi praxisvezetés a gyermekkori fogászati baleseti sérültek ellátása, illetve a gyermekfogászat II. tantárgyak keretében. A felsőoktatási tevékenységen kívüli képzések tekintetében a félévente megrendezésre kerülő „A fogorvostudomány korszerű ismeretei I.-II.” kötelező szinten tartó tanfolyamok keretében a végzett fogorvosok tájékoztatást kapnak a fogyatékossgal élő személyek speciális ellátásáról, az ellátás jogi hátteréről. Ezen túl mind graduális, mind posztgraduális hallgatóik tréningek keretében betekinhetnek a betegkezelésbe és asszisztálásba a Klinikán működő „Fogyatékkal élő gyermekek fogászati ellátási centrumában”.

i) *Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar Szarvasi Intézetének* dékánjának tájékoztatása szerint kiemelten foglalkoznak gyermekjogokkal, a fogyatékossgal élő személyek jogaival, továbbá a nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival összefüggésben az egyéni bánásmód követelményeinek érvényesítésével, illetve az esélyegyenlőség megteremtésével.

Az Intézetben 3 alapszakon, 2 felsőfokú szakképzésben és közel 13 szakirányú pedagógus továbbképzésben folyik az oktatás. Két alapszakon (óvodapedagógus és tanító szakon) 4 nemzetiségi szakirányon (német, roma, román, szlovák szakirányon) képezik a hallgatókat. A nemzetiségi kisebbségi szakirány tananyag tartalmában különös gondot fordítanak arra, hogy a hallgatókat megismertessék a nemzetiségek alapvető és egyéni jogaival.

A csecsemő- és kisgyermeknevelő (BA) alapszakon az alapozó tárgyak között a Jogi és igazgatási ismeretek, a differenciált szakmai ismeretek közül a Környezeti hátrányok kiegyenlítése, multikulturális nevelés – integráció – szegregáció, és a Sajátos nevelési igényű gyermek tantárgyak tartalmazzák a gyermekjogokkal, a fogyatékossgal élő személyek jogaival kapcsolatos ismereteket és az egyéni bánásmód követelményeinek érvényesítését.

Az óvodapedagógus és tanító (BA) alapszakokon egyrészt az alapozó pedagógiai tárgyak, másrészt az intézmény egyedi jellegéből adódó speciális programok keretében az Inkluzív integrált nevelés tananyagtartalmában található a gyermeki jogokkal, illetve a fogyatékossgal élő személyek jogaival, foglalkoztatásával, fejlesztésével kapcsolatos ismeretek. E specializáció gyakorlatorientált, ugyanakkor a hallgatókat megismertetik az esélyegyenlőséghez kapcsolódó jogszabályokkal is. A szakirányú pedagógus továbbképzéseik közül a „Befogadó nevelés” pedagógus szakvizsgát is adó továbbképzés keretén belül a pedagógus diplomával rendelkező hallgatóknak nyújtanak a gyermekek jogtudatosságának kialakítására, és fejlesztésére vonatkozó ismereteket.

1.5. Iskolák

a) A *Budapest VIII. Kerületi Vörösmarty Mihály Gimnázium* igazgatójának tájékoztatása szerint a gimnáziumban a nemzetiségek alapvető és egyéni jogai csak nagyon ritkán kerülnek napirendre, mert különböző nemzetiséghez tartozó diákjuk nincs. A különböző nemzetiségekhez tartozó személyek problémáival osztályfőnöki órán, vagy pl. színházlátogatás keretében szembesítik diákjaikat.

A diákjogok érvényesítése a Diákönkormányzat működésével valósul meg a Házirendben szabályozott módon, illetve az igazgatóval való rendszeres konzultációk során. A Diákönkormányzatnak számos, jogszabályokban is előírt kérdésben véleményalkotási jogot biztosítanak, de egy-egy osztályt érintő kérdésben mindig elmondhatják véleményüket. Az évente rendszeresen megszervezett diákközgyűlés keretében pedig lehetőségük van javaslataik, problémáik megfogalmazására. A gyermekek jogait és szükségleteit figyelembe véve rendszeresen konzultálnak gyermekjóléti intézményekkel egy-egy problémás esetben.

A fiatalok nevelésében fontos szerepet tulajdonítanak a jogtudatos magatartásra és a toleranciára való nevelésnek. Erre számos fórum és program kínálkozik. Osztályaik rendszeres látogatói a „Nyitott bíróság” programnak, a „Láthatatlan kiállításnak, az „Ability Park”-nak, vagy a bicskei menekülttábornak. Több osztályuknak szervezett kapcsolata van a Kézenfogva Alapítvánnyal. Mindemellett számos intézménnyel működnek együtt a gyermekjogok érvényesítése terén – több kerületi illetve vidéki település Gyermekjóléti Szolgálat, több nevelési és pedagógiai szakszolgálat, valamint néhány kollégium. Másrészt a hozzájuk járó diákok szülei, valamint az öregdiákok is jelzik, ha a diákok segítségét valamely olyan intézmény igényli, ahol fogyatékossgal élő személyekkel foglalkoznak, valamint a toleranciára való nevelésben fontos szerepet játszik az iskola életében a közösségi szolgálat is. Az iskola vezetőjének véleménye szerint kollégái megfelelő felkészültséggel rendelkeznek a gyermekjogok érvényesítése és a diákok toleranciára, valamint jogtudatos magatartásra való nevelése ügyében.

b) A *bajai Eötvös József Főiskola Gyakorló Általános Iskolájának* igazgatója a megkeresésemre adott válaszában arról tájékoztatott, hogy a gyermekek, a fogyatékossgal élő személyek, továbbá a nemzetiségek alapvető és egyéni jogai rendszeresen megjelennek osztályfőnöki órákon, a diákönkormányzat munkájában, a szülői közösség ülésein, az iskolai dokumentumokban.

Minden tanév első tanítási napján az 1. két óra osztályfőnöki óra, ahol a tanulók részletesen beszélgetnek a Házirendről, a jogaikról, kötelességeikről. Szeptember közepén a szülői választmány fórumán a szülők is megismerkedhetnek az említett témákkal, valamint az iskola honlapján és a könyvtárban is elérhetőek az ezzel kapcsolatos iskolai dokumentumok.

Az oktatási intézmény pedagógusai rendelkeznek a megfelelő ismeretekkel, folyamatosan képezik magukat az adott területen is. Jogtudatosítással összefüggő, szervezett képzéseken nem vesznek részt, de szívesen részt vennének ilyen témájú, tandíjmentes továbbképzésen.

Tapasztalatokat – az adott témakörben – munkaközösségi értekezleteken cserélnek. Az igazgató arra is kitért, hogy együttműködnek olyan szervezetekkel, szervezetekkel, amelyek tevékenységükben elősegítik a gyermekek jogtudatosságának kialakítását, fejlesztését az érintett jogokkal kapcsolatban (pl.: Bajai Városi Rendőrkapitányság, DADA-program, iskolarendőr, Gyermekjóléti Szolgálat).

c) *A pilisvörösvári Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium* igazgatója válaszlevelében megírta, hogy iskolájuk Magyarország legnagyobb létszámú német nemzetiségi két tannyelvű oktatási intézménye. Tanulólétszámuk 550-600 fő közötti. Diákjaik között elenyésző a roma származású, kevés a nehéz anyagi körülmények között élő és nincs HH vagy HHH tanulójuk.

A gyermekjogokkal, a fogyatékossgal élő személyek jogaival és az esélyegyenlőséggel kapcsolatos kérdések az etika, német- és magyar irodalom és osztályfőnöki órákon kerülnek elő, ha a tárgyalt témákhoz köthetők. A történelem tananyagban a XX. századi totalitárius rendszerek tárgyalásánál kerülnek elő a nevezett témák. A nemzetiségek jogállásáról szóló törvény ismertetése a német nemzetiségi népismeret tantárgy oktatása során történik. A téma érettségi tételként is megjelenik a tantárgyból. Külön képzéseket azonban nem szerveznek a felsorolt jogok ismertetése kapcsán, kollégáik egy tanártól elvárható mélységű ismerettel rendelkeznek a kérdéses témakörökben, viszont az igazgató ígéretet tett arra, hogy amennyiben lesznek érdeklődők a témák valamelyike iránt, akkor támogatni fogja az ilyen jellegű továbbképzéseken való részvételt.

Az Országos- és helyi Német Kisebbségi Önkormányzattal szoros a kapcsolatuk, más szervezetekkel a felsorolt területeken nem tartanak kontaktust.

d) *A Nyírmihálydi Petőfi Sándor Általános Iskola* intézményvezetője levelében arról tájékoztatót, hogy a tanulók létszáma az elmúlt tanévben 210 fő volt, 100%-ban halmozottan hátrányos helyzetű gyermek. Minden tanulójuk részt vesz az Integrációs Pedagógiai Rendszer keretében működő Képesség kibontakoztató programban. Ennek keretei között a tanuló egyéni képességének, tehetségének kibontakoztatása, a fejlődésnek elősegítése, a többi tanulóhoz történő felzárkóztatása, tanulási továbbtanulási esélyének kiegyenlítése, tehetségének kibontakoztatása folyik integrált keretek között. Főbb tevékenységeik: szociális hátrányok enyhítése (tanszerek, tornafelszerelés, tisztálkodó szerek biztosítása), kulturális rendezvényeken való részvétel, kirándulások, közös programok a szülőkkel, együttműködési megállapodás az iskolai Szülői Szervezettel és a Roma Nemzetiségi Önkormányzattal, egyéni fejlesztések és szakkörök biztosítása.

A sajátos nevelési igényű tanulók (7%), valamint a beilleszkedési, tanulási nehézséggel küzdő, valamint magatartászavarral küzdő tanulók (7%) a törvényi előírásnak megfelelően rehabilitációs foglalkozásokban részesülnek saját illetve a pedagógiai szakszolgálat szakemberei segítségével: fejlesztő és gyógypedagógus, logopédus, gyógytestnevelő, pszichológus, szurdopedagógus. Az iskola épülete akadálymentesített.

Az iskolában már négy éve folyik roma nemzetiségi oktatás kizárólag magyar nyelven, (minden tanulójuk roma származású), a szülők minden évben nyilatkozhatnak arról, hogy kéri-e ezt az oktatást. Szintén nyilatkozhatnak a felmenő rendszerben bevezetésre kerülő erkölcsstan/hit-és erkölcsstanoktatásról. Előtte természetesen kellő tájékoztatást kapnak.

Az iskola Pedagógiai Programja rögzíti a főbb pedagógiai alapelveket (esélyegyenlőség elve, bizalom elve szociális értékrend elve, differenciálás elve, multikulturalitás elve), amelyek biztosítják, hogy tanulók jogukat megfelelően tudják érvényesíteni. A Pedagógiai Program nyilvános, hozzáférhető a diákok és a szülei számára is, amelynek elfogadása előtt az iskolai Szülői Szervezet egyetértési jogát, a Diákönkormányzat pedig a véleményezési jogát érvényesítette.

A diákok a kötelességeikről és a jogaikról az osztályfőnöki órákon, a diák önkormányzati megbeszéléseken kapnak tájékoztatást: hová, kihez, mikor fordulhatnak segítségért. Különös gonddal foglalkoznak a gyerekekkel az osztályfőnökök és a gyermekvédelmi felelős is. Mindemmellett jól működik a jelzőrendszer az iskolavezetés, a gyermekvédelmi felelős és a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat között. A szülők tájékoztatása szülői értekezleteken, szülői fórumokon, nyílt napokon, fogadó órákon, családlátogatásokon folyik. A vizsgált jogok tekintetében konkrét képzések nem voltak az intézményben sem a tanulók, sem pedig a szülei számára, de a mindennapi kérdésekben a fent felsorolt módon megkapják a kellő tájékoztatást, így a szülők és a tanulók is ismerik a jogukat. A tantestület tagjai ismerik a tanulói jogokat és kötelességeket, a minden napok során egy-egy élethelyzetben beszélnek róla és gyakoroltatják.

Az intézményvezető levelében arra is kitért, hogy helyi képzésen belül lehetőséget biztosít a Gyermekjogi Egyezmény megismertetésére közös tantestületi fórum keretében, amennyiben lehetőséget biztosít a fenntartó, akkor továbbképzés keretében is. A Tankerületen keresztül, illetve a Kistérségi Társulással lehetőségük van az együttműködésre.

1.6. Az UNICEF Magyar Bizottsága vezetője szerint a jogok ismerete elősegíti, hogy a gyerekek felelős és tudatos emberekké váljanak, akik nemcsak hamarabb ismerik fel az erőszakot és jogaik megsértését, de előrelátóbban és hatékonyabban védhetik meg magukat ellene. A gyerekek jogtudatossága ugyanakkor a *társadalmi mobilitásnak* is fontos záloga, mely segít, hogy a kiszolgáltatott gyerekek helyzete megváltozhasson. Emiatt a gyermekjogok oktatására, a gyermekek jogtudatosságára az UNICEF globálisan is nagy hangsúlyt fektet. 2012-ben az Alapítvány részt vett a civil koalíció által az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának benyújtott *Alternatív Jelentés elkészítésében*, melyhez egy speciális jelentést készített. A „*Gyermekszemmel a Gyermekjogi egyezmény*” a gyermekek tapasztalatait foglalja össze arról, miként látják ők maguk saját jogukat. A jelentés egy 2700 gyermek részvételével készült kérdőíven és 100 gyermek által készített művészeti alkotásokon és a nekik tartott interaktív foglalkozás tapasztalatain alapul. Bár a gyermekek projektben való részvétele esetleges volt, ezért annak eredményei nem tekinthetők reprezentatívnak, mégis a magas részvételi szám miatt nagy jelentőségűnek és informatívnak gondoljuk, melyek jól jelzik a legfontosabb tendenciákat Magyarországon. A jelentés több megállapítást is tartalmaz a gyermekek jogtudatosságával kapcsolatban.

Megemlítendő az e tárgyú, aktuális vizsgálatok szükségessége, mert még mindig az *Eurobarometer 2008-as gyermekek jogairól szóló jelentése* nyújtja a témában a legfrissebb adatokat. Eszerint a magyar gyermekek ismerik a legkevésbé a jogukat, az EU27 76%-os átlagánál jóval kevesebben, kb. csupán minden harmadik gyermek (38%). Fontos indikátor, hogy *10-ből 8 magyar gyermek (81%) nem tudja, hogy hova fordulhat segítségért*. A jelentés több érdekes megállapítást tesz a gyermekjogok megismerése kapcsán is. A gyermekjogok alacsony ismertsége különösen nagy problémát jelent azoknak a gyermek számára, akiknek különleges védelmet igényelnek (intézményben élő gyermekek, a migráns, fogyatékossgal élő gyermekek, bántalmazás áldozatává vált gyermekek, stb.). Amíg a gyermekek nem ismerik fel jogaik megsértését, és nem tudják, hogy kikhez fordulhatnak segítségért (illetve környezetük sem tud nekik ezekben segítséget nyújtani), a segítő rendszerek még inkább elérhetetlenek maradnak. A gyermekjogi képviselők rendszere pedig számszerűségében és kompetenciájában is kevésnek bizonyul a családjukon kívül nevelkedő gyermekek gyermekjogi jogsértéseinek megelőzésére és ellátására.

A tapasztalat azt mutatja, hogy mivel a gyermekek szükségletei sokszor a háttérbe szorulnak, gyakran nem is merül fel annak igénye, hogy a gyermekjogokról többet kellene tudniuk- a gyermekeknek és a felnőtteknek egyaránt. A fenti tapasztalatok indokolták, hogy szükség van olyan programokra, ahol a gyermekek megismerhetik jogaikat. A gyermekjogok iskolai oktatása kötelesség lenne, de sajnos a gyakorlatban mégsem látjuk annak biztosítását.

Az Alapítvány 2014 márciusában indította el *Ébresztő-óra nevű iskolai programját*, amelynek keretében országsszerte tartanak a gyermekjogokról szóló interaktív foglalkozásokat 4-12. osztályos tanulók számára, az órarendbe illeszkedve. Önkénteseik segítségével 3,5 hónap alatt 1660 gyermekhez látogattak el. Szinte az összes iskolába visszahívták a trénereket és számos iskola áll még a várólistán. A program sikere és az órák tapasztalatai azt mutatták meg, hogy a tanárok és iskolák részéről igény van a gyermekjogok megismertetésére, és a gyermekek nagyon nyitottak, érdeklődők jogaik iránt. Mivel a programra az iskolák, tanárok proaktívan jelentkeznek, és ezért egy pozitív szűrőn keresztül találkoznak velük, mégis, a tanárok részéről tapasztalt érdeklődés és megismerési vágy fontos üzenettel bírnak. *Túlnyomó többségében sem a tanárok, sem a gyermekek nem rendelkeztek előzetes ismeretekkel a gyermekjogokat illetően.* Fontosnak tartják kiemelni azt is, hogy munkájuk során gyakran tapasztalnak a felnőttek részéről ellenérzéseket a gyermekjogokkal szemben. A kötelesség központú gondolkodás, a feltételeesség elve, és a gyermekjogoknak a felnőttek jogaira való hatásával kapcsolatos aggodalmak gátat szabnak a gyermekjogok megismertetésének.

Az elmúlt években jogtudatossággal kapcsolatos tájékoztatás ügyében néhány sajtómegkeresésen kívül semmilyen szervezet vagy személy (ideérve a gyermekeket is) nem fordult szervezetükhöz. Az *UNICEF Magyar Bizottságának vezetője végül* néhány nemzetközi dokumentumra és weboldalra felhívta a figyelmemet:

- *UNICEF Child Rights Education Toolkit, 2014.* A döntéshozók és más érdekeltek támogatására készült kézikönyv a gyermekjogok és a gyermekjogi megközelítés közoktatásba történő bevezetéséhez, a kora gyermekkori oktatástól a középiskoláig. Az UNICEF nemzetközi tapasztalatain, tudásbázisán alapul, többféle elgondolást is felvázol.
- *TeachUNICEF.* Az UNICEF globális oktatási portálján a gyermekjogok tanítását segítő óravázlatok, foglalkozások találhatóak 6-12. osztályos gyermekek számára.
- *UNICEF Canada and University of Toronto: Children's Rights in Education. Applying a Rights-Based Approach to Education, 2012.* Tanárjelöltek számára készült kézikönyv a gyermekjogok tiszteletben tartására és előmozdítására az iskolákban.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Az Ajbt. 18. § (2) bekezdése a) pontja alapján hatóság az a közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – amely állami vagy önkormányzati feladatot lát el, illetve e feladat ellátásában közreműködik.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Knt.) 4. § 9. pontja alapján fenntartó: az a természetes vagy jogi személy, aki, vagy amely a köznevelési feladat ellátására való jogosultságot megszerezte vagy azzal rendelkezik, és – e törvényben foglalt esetben a működtetővel közösen – a köznevelési intézmény működéséhez szükséges feltételekről gondoskodik.

A Knt. 74. § (2) bekezdése értelmében a köznevelési feladatokat az állam intézmény alapításával és fenntartásával, továbbá egyházi vagy magánintézmény fenntartójával kötött köznevelési szerződés útján látja el.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nftv.) 1. §-ának értelmében a törvény célja a felsőoktatás színvonalának emeléséhez, a versenyképes tudás átadásához és megszerzéséhez szükséges feltételrendszer megteremtése, az Alaptörvényben meghatározott keretek között a nemzeti felsőoktatási intézményrendszer működésének biztosítása. Az Nftv. 2. § (2) bekezdése értelmében a *felsőoktatás rendszerének működtetése az állam*, a felsőoktatási intézmény működtetése a *fenntartó* feladata. Az Nftv. 4. § (4) bekezdése pedig rögzíti, hogy az állam nevében a fenntartói jogokat – ha törvény másként nem rendelkezik – *az oktatásért felelős* miniszter gyakorolja.

A fentiek alapján az ügy tekintetében az ombudsman vizsgálati jogosultsága az érintett köznevelési, valamint a felsőoktatási intézmények gyakorlata tekintetében – az Ajb. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen fennáll.

A vizsgálati keretekkel kapcsolatban rögzíthető, hogy az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, valamint a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A *preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat* alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, éppen a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozás egyes elemeit, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek vagy az Alkotmánybíróság irányába a felmerülő alkotmányossági aggályokat.

II. Az érintett alapvető jogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket. A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amely ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek.*

A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 67. § (1) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező gyermekek jogainak védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése deklarálja.

A gyermeket szűk kivételtől eltérően minden olyan alapjog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével – az életkorával szorosan összefüggő belátási képességéből adódó korlátok mellett – képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam köteletségét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

Az Alkotmánybíróság a 3142/2013. (VII. 16.) AB határozatában (Indokolás [26]-[27]) – a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot hivatkozva és megerősítve – rámutatott az Alaptörvény XVI. cikk tartalmával összefüggésben, hogy az alkotmányos intézményvédelem, az ifjúság létbiztonságának a biztosítása, érdekeinek a védelme, a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséről való gondoskodás a legkülönbözőbb állami kötelezettség-teljesítésekben nyilvánul meg.

Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a gyermekek jogainak védelme a gyermek oldaláról közelítve deklarálja a védelemhez és gondoskodáshoz való jogot, amely jog egyben kötelezettséget keletkeztet a család, a társadalom és az állam oldalán. A kötelezettség alanyainak ezzel kapcsolatos konkrét magatartását, feladatait, a velük szemben megfogalmazott elvárásokat számos törvény és a hozzájuk kapcsolódó végrehajtási szabály-együttes tartalmazza. Az állam oldalán a gyermeki jogok érvényesítése *jogi aktivizmust* kíván meg, vagyis a jogrendszer alakítása során tekintettel kell lenni a különböző jogágak normatív és intézményes összefüggéseire. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az Alaptörvény XVI. cikkében szereplő jog lényegi tartalma elsősorban állami és (szűkebb körben) társadalmi kötelezettségek teljesítésében ragadható meg. Ez a kötelezettség pedig az állam számára azt írja elő, hogy – valamennyi jogággal összefüggésben – az egyes jogintézmények szabályozása során tartsa szem előtt a gyermekek érdekeit, e tevékenységén keresztül segítse elő a megfelelő fejlődésüket, az ehhez szükséges alapvető feltételeket biztosítsa.

A Gyermekjogi Egyezményt az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án egyhangúan fogadta el és 1990. szeptember 2-án lépett hatályba, a következő évtizedben az ENSZ tagállamok – három ország kivételével – ratifikálták. Így az Egyezmény a legszélesebb körben elismert nemzetközi emberi jogi szerződéssé vált.

Magyarország, mint az Egyezményt ratifikáló országok egyike, nemzetközi kötelezettséget vállalt, hogy érvényesíti a gyermekek alapvető jogait és gyakorlatban alkalmazza az Egyezmény előírásait. Az Egyezmény 3. cikke rögzíti az egyik legáltalánosabb alapelvet, a gyermekek mindenek felett álló érdekének figyelembe vételét. Ez az elv egyaránt vonatkozik a jogalkalmazókra és a törvényhozó szervekre, hogy a gyermekeket érintő döntéseikben elsősorban ezt az elvet tartsák szem előtt.

Ez az általános alapelv az Egyezmény más rendelkezéseiben nevesítve is megjelenik, konkretizálva a szükséges intézkedések tartalmát. Az állami jogvédelmi alapkötelezettségre vonatkozó tételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban, amely szerint a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt.

III. Az ügy tekintetében

1. Az előzmények

Jelen vizsgálatom jelentős előzménye volt az *OBH-2096/2008.* számú jelentés, amelynek két fő irányát lehet meghatározni. A jelentés első eleme, hogy a gyermekjogok mely felsőfokú képzésekben jelennek meg és ott milyen hangsúlyt kapnak, a második eleme pedig, hogy a szakemberek a felsőoktatási képzés során kapott ismereteket miként adják tovább a gyermekeknek – azaz miként érvényesülnek a gyakorlatban a gyermekjogok.

A jelentés megállapítása szerint a gyermekjogok átfogó oktatását egyedül a tanári szakon belül, a család- és gyermekvédő tanár szakképzettség képzési és kimeneti követelményei írták elő (így pl. az ELTE, Eszterházy Károly Főiskola, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola). Emellett több szakon is megjelent a gyermekjogokkal kapcsolatos ismeretek oktatása, azonban erre minden esetben csak részlegesen került sor.

A jelentés megállapította továbbá azt is, hogy az akkor hatályos Nemzeti Alaptanterv használható jogi keretet biztosított arra, hogy a kerettantervekben és a helyi tantervekben megjelenhessen az alapjogokat, emberi jogokat, gyermeki jogokat tiszteletben tartó, szociális és állampolgári kompetenciák fejlesztése.

Mindazonáltal az ilyen irányú ismeretek átadásának, a kompetenciák fejlesztésének fakultatív jellege a jelentés megállapítása szerint nem segíti elő azoknak ténylegesen, a gyakorlatban is megjelenő, valódi megvalósulását.

Az ombudsman felkérte az oktatásért felelős minisztert, hogy tekintettel az akkor hatályos a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 153. § (2) bekezdés b) pontjára, gondoskodjon arról, hogy valamennyi, a gyermekekkel dolgozó szakember képzésében képzési és kimeneti követelmény legyen a gyermeki jogok átfogó oktatása, a gyermeki jogok átfogó ismerete.

Szükségessé tartotta rögzíteni azt is, hogy számos üdvözlendő lépés elismerése mellett, az eddigieknél nagyobb figyelmet kell fordítani a gyermeki jogoknak a leginkább érintettekkel, a gyermekekkel való mélyebb megismertetésére, akár kampányok, akár tantervben való nyomatékosabb megjelenítéssel.

Az oktatásért felelős miniszter a jelentésre adott válaszában arról számolt be, hogy a szaktárca és háttérintézménye, az OFI számos, az emberi és a gyermekjogi témakörhöz kapcsolódó tevékenységet végez, így egyebek mellett olyan projektekről tájékoztatott, mint a „Demokráciára nevelés kisiskolásoknak”, „Második esély”, „Erőszakmentes, egészségtudatos iskola”, stb. és számos intézeti publikációról. Tájékoztatást adott továbbá arról is, hogy a felsőoktatási intézmények hatáskörébe tartozik a tanterv és tantárgyi program meghatározása.

2. A vizsgálat érdemében

Széles spektrumú átfogó vizsgálatom alapcélja az volt, hogy az *OBH-2096/2008.* számú jelentés kiadása óta eltelt hatéves időszakban a tágan vett gyermeki jogok, illetve az emberi jogok hazai oktatásában bekövetkezett változásokat feltárjam és elemezzem.

Kiindulópontként megállapítható, hogy a jogi keretek biztosítják az emberi jogok, különös tekintettel a gyermekek jogainak oktatását, hiszen a Nat. és a kerettantervek széleskörű lehetőséget kínálnak a jogtudatosító tevékenység iskolai oktatásban és nevelésben való folytatására. Ennek alapján vizsgáltam a felsőoktatási intézmények képzési és kimeneti követelményeiben, valamint az oktatási intézmények gyakorlatában miként érvényesül a jogtudatosságra nevelés.

2.1 A felsőoktatási intézmények képzéseiben a MAB tájékoztatása szerint a 2008-as ombudsmani ajánlás óta lényeges változás csak a tanárképzés szakjainak szabályozásában történt, erről a területről a 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet rendelkezik. A MAB elnökének álláspontja szerint e rendelet szövegében meghatározottak alapján a megszerezhető tudás, készségek és képességek kifejezetten nem tartalmazzák ugyan a gyermekjogok fogalmát, a tanárok ez irányú érzékenyítése azonban közvetve mindenképp kiolvasható a szövegből. Továbbá hangsúlyozta válaszában azt is, hogy a képzési és kimeneti követelményeket tartalmazó jogi szabályozás vizsgálata mellett kérdésként merül fel, hogy az intézmények hogyan ültetik át a jogszabályi elvárásokat a mindennapi gyakorlatba, milyen konkrét ismeretanyagot adnak át a hallgatóknak ezzel a kérdéssel kapcsolatban.

A megkeresett *felsőoktatási intézmények válaszaiból* egyértelműen kitűnik, hogy a képzésekben általános jelleggel, nem elkülönítlen, hanem *egyes tantárgyak részeként* megjelenik a gyermekjogok, a fogyatékossgal élő és az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek jogainak oktatása, ugyanakkor elenyésző számú képzésben e jogok önálló tantárgyként – kötelező vagy választható kurzusként – is elérhetőek. Több felsőoktatási intézmény vezetője is jelezte, hogy a megfelelő személyi és tárgyi feltételek rendelkezésre állása esetén e jogok oktatását az egyes képzési típusokban tovább bővítenék.

Külön is kiemelhető a *Szegedi Tudományegyetem rektor-helyettesének válasza*, amely az orvostudományi kar képzésének áttekintésekor indokoltnak tartja, hogy a felsőoktatási képzés keretében ismertessék e jogokat az orvostanhallgatókkal, a diplomás ápolókkal és gyógytornász hallgatókkal, hiszen ők is a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjaivá válnak, és adott esetben jelzési kötelezettségük keletkezik.

A válaszok tartalma alapján felmerült az az elvi kérdés is, hogy az egyetemen oktatott elméleti tudás, valamint a „terepen” tapasztalt gyakorlat között egyre nagyobb a távolság. Fontos kiemelni pozitív elemként, hogy a felsőoktatási intézmények tájékoztatásuk szerint képzéseik során *szoros, hatékony és eredményes együttműködést* alakítottak ki és tartanak fenn e jogok gyakorlati alkalmazásának megismerése érdekében kormányzati szervekkel és civil szervezetekkel. Mindemellett előrelépés az is, hogy több felsőoktatási intézmény szervez az oktatási tevékenységén túl különféle gyermekvédelmi intézményekben (gyermekotthonok, javítóintézetek, fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetei) gyermekjogi ismereteket közvetítő, szociális kompetenciákat fejlesztő *tréningeket* hallgatók bevonásával.

2.2 A felsőoktatásban ma meglévő emberi jogi és gyermekjogi képzések helyzetének ismeretében vizsgáltam a gyermekek jogai, illetve az emberi jogok alap- és középfokú iskolákban való oktatását. A köznevelésért felelős szaktárca és a KLIK vezetője is tájékoztatott arról, hogy a *Nat. és a kerettantervek széleskörű lehetőséget adnak különböző tantárgyak keretén belül a gyermekjogok, a fogyatékossgal élő és az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek jogainak oktatására.* Rá kell mutatni ugyanakkor arra, hogy ez utóbbi terület kifejezetten a nemzetiségi oktatásban jelenik meg. Megkeresésemre az iskolák igazgatói arról számoltak be, hogy az alapvető emberi és gyermeki jogok tudatosítására jellemzően *osztályfőnöki órák keretében és a diákönkormányzat munkájában való részvételen* keresztül nyílik lehetőség.

Az ombudsmani vizsgálat feltárta, hogy pedagógusok jelenleg nem vesznek részt jogtudatosítással, annak előmozdításával összefüggő, szervezett képzéseken, de szívesen fogadnák, ha lennének ilyen témájú, tandíjmentes továbbképzések. A vizsgálat tárgyát képező alapvető jogokat az iskolák elsősorban konkrét egyedi ügyek kezelésekor alkalmazzák.

Két iskola jelezte, hogy *több fórum és program* biztosít lehetőséget arra, hogy a gyermekeket megismertessék a jogaikkal, így növelve a jogtudatosságot. Ilyen programok a „Nytott bíróság”, a Láthatatlan kiállítás, az „Ability Park”, vagy a bicskei menekülttábor meglátogatása, de ide tartozik gyermekjóléti szolgálatokkal, különböző alapítványokkal, a rendőrkapitányságokkal való együttműködés (DADA program, iskolarendőr).

A *bántalmazás és veszélyeztetés kezelését* illetően *több szintű intézményhálózat* biztosított a hazai jogrendszerben, a fenntartó azonban arra hívta fel a figyelmemet, hogy a hatékonyság, és időnként a gyors reagálást akadályozó hatásköri átfedések, valamint a visszacsatolás helyenként tetten érhető hiánya külön megbeszéléseket, egyeztetéseket igényelne a gyermekvédelem résztvevőitől, beleértve a köznevelési intézmények felelőseit is.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága visszatérő jelleggel javasolja olyan kampányok szervezését, amelyekkel a gyermekeket jogaikról tájékoztatják.

A megkeresett szervek válaszaiban több ilyen jellegű kampányról számoltak be, így például a www.jogosakerdes.hu című honlap, „Az Internet nem felejt!” program, a gyermekbarát igazságszolgáltatás hivatalos oldala, a Nyitott Bíróság program, azonban *ezek jellemzően a gyermekjogok egy-egy részterületét érintették*. Különösen fontosnak tartom kiemelni az OBDK és az UNICEF Magyar Bizottsága gyermekjogok területén végzett önálló és más szervekkel pl. felsőoktatási intézményekkel, valamint iskolákkal közös jogtudatosító tevékenységét.

Mindezek alapján a korábbi ombudsmani jelentésben foglalt megállapítások fenntartása mellett megállapítom, hogy a gyermekek jogtudatosításának fejlesztését szolgáló intézkedések egyre inkább nagyobb számban fellelhetők a felsőoktatási intézmények képzéseiben. Látható, hogy egyre több üdvözlendő példa és precedens van Magyarországon olyan, civil, illetve állami, szakmai szervezésű programokra is, amelyek aktívan bevonják, tanítják és érzékenyítik a gyerekeket az alapvető emberi jogok és értékek (pl. a tolerancia, szolidaritás) irányába.

Ennek ellenére azonban átlagos köznevelési intézmények mindennapi gyakorlatában, érdemben e jogok valódi tartalma és értelme is csak eshetőleges formában, kivételesen kerül ismertetésre. Az előrelépések dacára további aktivitásra van szükség az emberi és gyermeki jogok tartalmának gyermekbarát közvetítésére, a megfelelő jogtudatos magatartás aktív elősegítésére, mert az emberi, gyermeki jogok, azok érvényesíthetőségének bevésséje továbbra sem valósul meg érdemben, megfelelő intenzitással.

Álláspontom szerint továbbra is *eshetőleges* és pusztán a szerencsés élethelyzetben, vagy egy-egy elkötelezett pedagógus, igazgató vagy más, e terület iránt érzékeny személy aktív szerepvállalásán múlik, hogy a gyermekek felismerik-e egyáltalán jogaik megsértését, például azt, hogy hátrányos megkülönböztetés éri őket, és azt is tudják, hogy kikhez fordulhatnak segítségért. A hétköznapi valósága azonban ezzel szemben az, hogy a jogtudatosság előmozdítását a megkérdezettek mindig *alapvetően más szerv, személy vagy szereplő feladataként* fogják fel, a jogalkotó a jogalkalmazó szerepét, a jogalkalmazó pedig a jogi (és pénzügyi) feltételek hiányát emeli ki. Holott álláspontom szerint a gyermekek jogai és az emberi jogok területén tudatosan viselkedő, saját jogait és azok kereteit belátó és más jogaira is figyelő állampolgár hatalmas értéket képvisel a társadalom számára, éppen ezért az ebben való *felelősség* pedig – egészen az ombudsmanig bezárólag – *egyetemes jellegű*.

Nemcsak jelen vizsgálat, hanem a hozzám érkező eseti panaszok is azt mutatják, hogy a jogsérelmet a gyermekek fel sem ismerik, illetve ebben környezetük sem tud nekik segítséget nyújtani, számukra az esetek többségében a jogérvényesítést elősegítő rendszerek egyszerűen elérhetetlenek. A sikeres, de egyelőre csak eseti jellegű, tematikus kampányok, figyelemfelhívások és programok mellett jelenleg nincsen olyan közép-hosszú távú, számon kérhető *Stratégia*, amely – az eddigi jó gyakorlatra és az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának stratégiai anyagaira építve – világos, nyomomon követhető intézményes garanciákkal szolgálna a jogtudatosság növelésére, különös tekintettel a hátrányos helyzetű területeken.

A Stratégia keretében – a szakmai szervezetekkel való együttműködésben – lehetne növelni a programok támogatását, felkarolását, a hozzáférhetőség növelését, hogy a meglévő kezdeményezések minél szélesebb körhöz jussanak el, az eseti kampányok rendszeressé váljanak. *Mindezek alapján – nem vitatva az időközbeni előrelépéseket, eredményeket – megállapítom, hogy a gyermekeket megillető általános és speciális jogaikkal kapcsolatos kérdésekben való jogtudatosításának, valamint az információkhoz és a jogérvényesítési eszközökhöz való hozzáférhetőségének jelenlegi helyzete a gyermekek gondoskodáshoz és védelemhez való jogával, valamint a jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz, mivel hosszú távon, hatásában alkalmas az alapjogsérelem közvetlen veszélyének előidézésére.*

Intézkedéseim

A jelentésemben feltárt, alapvető jogokkal összefüggő, az alapjogsérelem közvetlen veszélye miatt fennálló visszásság jövőbeni megelőzése érdekében, a kiemelt figyelem okán az Ajbt. 32. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy fontolja meg

- 1) olyan intézkedésekből álló, egységes jogtudatosságot növelő *stratégia* kialakítását, amely alkalmas arra, hogy a gyermekek legkisebb kortól történő, napi oktatásában ténylegesen megjelenjen a gyermekjogok, a fogyatékossgal élő és az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek jogainak megismertetése és ez alapján kialakuljon a tanulóknak a jogtudatos magatartás;
- 2) a gyermekekkel foglalkozó szakemberek felsőoktatási képzésében a gyermekjogok, a fogyatékossgal élő és az egyes nemzetiségekhez tartozó személyek jogai kötelező stúdiumának bevezetését.

Budapest, 2015. február

Székely László sk.